کچە ئەوەنزادە سەرکەشەکە: دەسەڵاتی کوردی منی بە سەگ داناوە.. سەلام عەبدوڵا

ئیمڕۆ یەکێتی نووسەرانی کورد پاش تێپەڕبوونی 10 ساڵ بەسەر ماڵئاوایی د. ئەحلام مەنسوور، بەناویەوە خەڵاتیان بەخشی بە چەند ژنێکی نووسەر و ئەکادیمی شارەکەمان. دکتۆرە باجی خێی دا وەك خاوەن کەسایەتی زانستی نەك خۆفرۆش، ڕۆژنامەنووسێکی بەجەرگ نەك وەك ڕۆژنامەفلوسەکان، ڕۆشنبیرێکی ئەرگانی نەك وەك قەڵەمفرۆشەکانی سوڵتانەکان و حزبەکانیان کە بەردەوام بەرووبانا هەوستا و بە دز و ستەمکار و گەندەڵ و کڕێگرتە دەزانێ. بەم بۆنەیە بە کورتی باسی گەورەیی و گرنگی بەرهەمەکانیم پێشکەش کرد:

ئەحلام لە چیرۆکی (وێنە) کە بە عەرەبی نووسیویەتی، ئەڵێ(من مردوویەکم لەناو ماڵەکەم، وەك شەهیدێك دەمرم.). بەڵاستی هەر بەو شێوەیە، بە تەنهایی و بە خەمباری و دنیایەك دڵشکاوی ماڵئاوایی کرد لە ژیان: (مانگ هەموو چرکەیەك دەست بە گریان دەکات. ئایا چاوم ئەشکەوتە؟). نا ئەشکەوت نیە، ناەزایەتیی دژ بە سەرشتی سیستەمی نامۆبوونی مرۆڤ، ژانی لەدایکبوونە بۆ ژیانێکی نوێ.

بەخێی لەوپەێی ئازاری مرۆیی هاتۆتەوە و لە وڵامی پرسی تەنایەکەی، دەڵێ: ڕەنگە وەك هەمیشە بڵێن: لەماڵەوە دانیشتووە و تێگەیشتووە کە ڕوحی ماندووە و بێدەنگی هەڵبژاردووە، هیچ کارێکی نیە، بۆجگە لە بیرکردنەوە، هیچ کارێکی تری نیە. من وڵامیان نادەمەوە، چونکە عیشقم خۆشەویستیی لەگەڵ عیشقدا دەکا.)

ئەوەنزادەکەمان لەرادەبەدەر متمانەی بەخۆ هەبووە: (ئەزموونەکەم وەك چیایەکی بەرزە و گەردوون بەردی بناغەی لەناو دێی ڕوحم داناوە، بۆیە خوێنبەرەکانم بوون بە ڕووبار و دێم کانزایەکی ئاڵتوونە، ژەنگی پێی ناوڕێ).

بەخێی وەك ڕۆشنبیرێکی ئەرگانی دەیزانی وشەکانی بە ئارەق و شکستی هەژاران ئامێتە بووە و بەووی دووڕووەکان دەتەقێتەوە: (پێموابێت مانگ مەیی بێهوایی دەنۆشێت و لاپەڕەکانم خوێن... ئەوە بەردەوام دەمامکتان داناوە و ناتوانن وێنەکە بەباشی ببینن. من لە هیچ هەنگاوێکی ڕابردووم پەشیمان نیم).

هەر لە هەمان وتار ڕووی قیزەوەنی دەسەڵاتدارن پیشاندەدا و دەڵێ: (لەنۆچەوانم دڕووشمی ئازادی و کۆمەگەی مەدەنی درێنەکانی

سیاسەتمەدارەکانی کوردستان لە نەنووسراوە).
دکتۆرە زادەی خۆشەویستی مرۆڤ بۆ مرۆڤە لە کۆمەڵگەیەکی سەرتاپا ساختە کە قینەیان لە سەرۆاستی هەستاوە: (چونکە من خۆشتانم دەوێ و ئێوەش رقتانە لە من و بەردتان تێدەگرتم. ئێستا میژووی مرۆڤایەتی بەردتان تێدەگرێ) و رووبەڕوو بە بە پۆلیسیان دەشوبهێنێ: خۆتان ماندوو نەکەن ولەییرتان نەچێت، ئێوە پۆلیسن).
گریان بۆ ئەحلام سەفەرێکی لە مۆژینەی مرۆڤە، خۆیشی گریانەکانی جارێ بە مانگ و جارێ بە خدری زیندە و باڵندەکان دەسپێرێ: (ئەوەتە خدری زیندە بە کوێ دەگرێ تا کات، ئەستێرە و پەیگەر و باڵندە و دارەکان دەگرین، بەڵام نە من دەگریم و نە وێنەکەی نووچەوانم...)یان(لە رۆژێکی ترسناك، سەرماوسۆدا، مانگ بێداریکردمەوە و لەپێناومدا دەستی بە گریان کرد و وتی: ئەوانە گاڵتەیان پێکردی...من لەپێناو رەنجە بەباچوو و ئاە وناڵەکانت دەگریم.)
هەر وەك چۆن کەس نازانێ خانەقین(شارێکە لوناو باخ یان باخێکە لەناو شار)، بەهەمان شێوە نازانین ئەحلام ئەوەنە یان ئەوەن ئەحلامە: (لە گێرانییەکی رووسی(هەردومان کناری رووبارێکین قەت یەك ناگرنەوە و لەیەکجیانابنەوە). بەو شێوەیە من و عیشق کناری رووبارێکی خوێناوین.).
لە کتێبەکەی(ئەزموون). لێرە ئەم دیالۆگە گەورەیی هەڵویست و بڕوای وەك ژنێکی نوێ دەردەکەوێت، چەندە هیوای بەرزە، بەڵام وەك هەر مرۆڤێك هەندێ جار بێدەنگی هەڵدەبژێری و بێزاری داگیریکردووە: (

- روحت و دەروونت دەگۆمەوە
- نامەوێ. دەمەوێ هەر خۆم بم و وەکو خۆم بمێنمەوە.
- بۆ؟
- وا لەدایکبووم، وا ژیام و بەم شێوەیەش دەمرم
- چیتە؟ بۆچی بێدەنگی؟
- هیچ
- ئەی بۆ بێزار دیاری؟
- بێزاری بۆتە پێستم)

ئەحلام بەوپەڕی بڕواوەوە بڕمنەتی خۆی لە ئاست مردن و خودی ژیان و تەنانەت یەکانگیری لەگەڵ خودا پیشاندەدا: (گەیشتمە حاڵەتی نیرڤانا، بەرزترین پلەی بوون و لەحاڵەتی یەکێتی بووندام لەگەڵ خودا... چی دی هیچم ناوێ. ئەگەر گیانیش لەدەست بدەم. گوێی نادەمێ، چی دەبێ با ببێ.)

هەروا دکتۆرە بە نەپساوی خاوەن هەڵوێستی خۆی بووە و سازشی نەناسیوە، بۆیە دەڵێ: (دەسەڵاتی کوردی منی بە سەگ لە قەڵەم داوە)
لێرەش دەبینین بەرامبەر ئەو هەموو تاڵی و وێرانی دۆخی خەڵکەکە، ڕەشبینی ڕووی تێدەکات و دەکەوێتە گفتوگۆ لەگەڵ خودا: (نە مردن و نە خەو دەمباتەوە، نازانم کەی ڕۆژەکاتەوە. ژیانی من تەنیا شەو دەیکاتەوە و ڕۆژیشم تاریکە... تاریکستان لە سیخوڕیستانی کوردستانی ژێر بە ژێر فڕۆشراو.

- خودایە لە زمانم تێدەگەیت؟
- بەڵێ تێدەگەم. ئێوە دەستدارانتان هەمیشە نۆکەر بوون
- بەداخەوە دەزانم دەمێکە ئەم ڕاستیەم بەدیکردووە.

دەبوو ئەم ئەڤەنزادە یاخییە پاش 100 ساڵ لەدایك ببێت: ئەحلام وەك گوڵێکی سوورە لەناو وێرانی، خۆشەویستیە لەناو فەزای جەنگ و خوێنڕشتن، سەرڕاستیە لەناو دنیایەك لە دووڕوویی، لەم کۆمەڵگەیە کە تا ئێستا تێڕوانینی نەریت و مەزهەب وەك مێزەم یەخەی گرتووە. لێرە ژنانی چینێکی دیاریکراو دێنە گۆ، ئامە ڕەشە دەبێتە دەنگی چەوساوەکان لە شۆڕشی 1958 لە شارەکە. ئەحلام هاواری ژنە ژێردەستەکانە دژ بە جیهانگیری سەرمایەداری و ئابووری و کلتووری نامۆیی لیبێرالیزمی نوێ و نموونەکانیان لە ریزی ژنان و دژ بە ژنان: ئەم سیستەمەیە کە فەمیساید، چەوساندنەوە و ئاوارەیی و بێکاری و زەوتکردن و لاقە و کچە مەدەل و لەشفرۆشی لە دنیا بەرفراوانتر کرددوە!
بەشی دووهەم دوایی

لە پەراوێزی خوێندنی ڕمانی(ئەڤەن)
لەسەردەمی بەدرخانییەکانەوە هیچ نوسینێکی فەمنستی بە ڕەهەندە سۆسیالیست و واقیعییەکەی بە زمانی کوردی نەنووسراوە بەتایبەتی بە زاراوەی کەهوێی تێکەڵ بە سۆرانی). لەبواری ڕماندا(ئەڤەن) دەنگی ژنە هەژار و پەراوێزخراو و زەوتکراو و لێقەوماو و ماندووکانە. پاش نووسینی ئەم ڕمانە بە 27 ساڵ، بەڵێز خەندە مەحەممەد جەزا کتێبێکی بڵاوکردەوە بەناو(ئێقیانووسێك لە تاوان) کە هیچی لەم ڕمانە کەمتر نیە.
ڕاستە دکتۆرە وێنەی(کامێ)ی لە ژووڕەکەی هەڵواسیوە و ڕاستیشە لە هەندێ نووسین مۆرکی بڵهودەییان هەیە، ئەی چاوەڕوانی چی لە ژنە یاخییەك بکەین لەناو ئەم زبڵخانە کەرپیاوسالاریە؟

پەیامی ڕمانی ئەوەن ریچکەیەبۆهودەیی نەگرتووە و نموونەی ئەدەبی ریالیستی سۆسیالیستیە، قارەمانیکە(ئامە رەش) باوشی ژن و منالە(ئەحلام) تاقێنراو و هەڕەشەلێکراو و بە زارەملی لەشفرۆش و هەژارەکانە بە پلەی یەکەم.
ئامە رەش(دایەنی ئەحلام)لەگەل هەژاری و بێدەربەستییەکەی ئاگای لە دەوری خۆی هەبوو.
کەسایەتی حەسەن توتنچی و دوکاندارەکانی دەوربەری دوکاتی باپیرەی، یەکەم نموونەی ستەمکاری پیاوسالارانەیە لە ژیانی ئەحلامی هەرزەکار کاتی دەچێتە سەر دوکانی باپیرەی تا لە نۆژ دەبێتەوە، بەڵام ئەحم رووبەڕوویان دەوەستێتەوە: (ئەی دوێتە فرە جەربەزەس..ئاخر چوین وەئیمە ئویشد گەواد..درووکەن..دووفاقی و دوو بەرەکی و درۆدەکەن)
نەك هەر دوکاندارە، مالی رەشید بەگ بە هەڵاکۆ و تەیمورلەنگ و ڕەبەنەکانی سەدەی ناوەراست و رەشید بەگیش بە راسپێتین شوبهاند. لەگەلیدا کاتێ زۆمکاری حاجییەك دەبینێ پێی دەڵێ: تاوان خوداس.. تو حاجید،لە خوددا پاڵدەوو، وە شورتە و کەلەپچە عالەمەگە خاس کەید؟) هەروا ئەکبەر سەگکوژ بوو و سەعە دەهەڵچی قەلەرەشەکانی دەکوشت)
گەرچی ئامە رەش ژنکی نەخوێندەوار و هەژار و چارەڕەشە، کەسایەتییەکی ئاشتیخوازی دژ بە جەنگ و کوشتنیشە: (چەند جار وتمەسە پیان: خوین مەرژنن).
ئەستا منا فەدان زیاتر بووە لە جاران ، لە ڕمانەکە بە شێوەیەکی زۆر زەق رەنگی داوەتەوە، بێ نموونە وەك هەوا دەگات ئامە: (منایگ لەبەردەم مزگەوت فەدانە) و لەوەش تراژیتر ئەوەیە، هەر کچێك یان ژنێك منای سرووشتی ببێت، بەنهێنی لەلایەن ئامەوە: (شوین گومیان کەم..قەحرخم، بەس چە بکەم).
ئەحم خێ ناکاتە چاوکان و هەر باسی ژن وەك بە شێوەی ئەرینی ناکات و راشکاوە باسی فەریدە بەربووك و ئەنە ئەماس چن قەوادەیی بێ حەسەن ئاغا کردووە: (حەسەن ئاغا دست نەنە ئەلماس بی، ژن جوانیش ئەرای ئەهاورد).
لە ڕمانەکە، ئەوەن ڕۆی فریادرەس دەبینی لە ژیانی ئامە و خودی ئەحلام، نەك تەنها لەم بەرهەمە، بەکو لە چەندین بەرهەم و وتاری تر، هەر چن پەنای بێ ناهانە، ئەوەنیش بەهەمان شێوە: (ئامە هەر کە خەم دایدەگرت، دەستمی دەگرت و دەیبردم بێ سەر ئەوەن و خەمەکانی دەدا بە دەم رووبارەکەوە).
خەمەکانی زیاتر خەمی ژنان و کچانی شار بوو، بێ نموونە: (فەیمە 3 ڕۆژ بوو لەناو خانەکە مردبوو، بونی کردبوو..بووکەکەی شەفە بنی نیە)

ئەحلام دیاردەی کوشتنی بووك بە هۆی جیاواز پیشاندەدا و دەنگی ناڕەزایەتی ئامە بە دەم تلیاق خواردن و جگەرەکێشان یان سەرخۆشییەوە دنیا دەگرتەوە: (ئای کە وێنەیەکی سامناك بوو…لەتوپەتیان کرد. ئامە هەزار جوێنی دا بە شەفە و سەید زادە و دایکی باوکی و هەموو خانەقین، بە مە و شەرع و مەرع، بە نێر و مێ).
هەکاری فەمیساید لە ڕەمانەکە حەسەن ئاغای دەرەبەگ و هاوڕێی قائمقام و بەڕێوبەری پۆلیس و بەرپرسەکانی تر بوو: (حەسەن ئاغا ئەمر کرد بکوژنەی).
لەبەر ئەوەی ڕووداوەکانی ڕەمانەکە لە گەڕەکی (چایلغ)ە، ئەحلامیش ڕێی چاودێریش دەبینی و دەنووستێت : (ئیتر چایلغ لەو ڕۆژەدا نەك تەنیا نموونەی هەموو جیهان بوو، بەڵکو مۆزووی هەموو مرۆڤایەتی لە چاو ئەو چەند سەد منارە بە وردی دیار بوو.)
هەر لە منارییەوە ئەلفوبێی درکی بە جیاوازی چینایەتی کردووەو ڕێی پێشرەوایەتی بینیوە لەناو منارەکان. ئەحلام ئەمە لە بیروەرییەکانی لەبارەی ڕۆژانی جەژن دەرخستووە : منارە هەژارەکان لە ڕۆژی جەژن: (ڕۆژی جەژن بێ منارە هەژارەکان دەبوو بە هەزار سەعات……ئەگەر گەورە بید چە کەی. گەورە بید سێ حکومەت دەیدە یەکەو)
شانازی و سەرسامی ئەحلام بە کەسایەتی (ئامە ڕەش)ی دایەنی و باوەشی میهرەبانی و دڵنەوایی گەیشتە ئەو ڕادەیە کە لە وەڵامی پرسیاری(تو دوێت کید؟): دەمویست بڵێم ئامە ڕەش…لە سینەما لە باوەشی ئامە خەوی لێدەکەوت.)
لە ڕەمانەکە زۆر بە دەگمەن باسی هاوسەری ئامە حاجی بیسمیلا) دەکرێ، ئەوەش بەشێوەیەکی ڕووکەش. دایکی 3 کچ بووە(سەعدیە و سعاد و وەجیهە). سەعدیە لەلایەن ڕەحیمە کەچەڵ زەوتکرا و کەناسەکە دەستی ڕاستی بە خوێنەکەی وەردا و بەسەر وچاوی ڕەحیمە کەچەڵ هێنا. ڕەحیمە بەخێیشی گەوادی لەسەر سەعدیە دەکرد: (ڕەحیمە کەچەڵ پیاوهکانی دەهێنا و مراقب بەلەدیەکەش و بە هەڕەشە …ووو)
سەعدیە لەپێناو ئەوەی ئازار دایك و باوکی نەبینێ: (نەوتی ڕژانە سەر خێی و بە شخارتە ئاگری خێی دا.
لەناو خەڵك باسی (بێ بنەیی سەعدیە)یان دەکرد: (دوێتەگەی گان ئەیا…ئامە خێیشی).
ئەحلام لەم بارەیەڕ ئەڵێ: (دوێتم لای خوداش شکات نەکەم…ئامە ماڵ بە ماڵ و دوکان بە دوکانی دەکرد و زیاتر تلیقاقی دەکێشا و چاکتر مەست دەبوو…زۆرجار لە چەپاوی ڕێگاکاندا دەکەوت ئەوجا نەك هەر منارەکان، پیاوە گەورەکان و ئەفندیەکانیش گاڵتەیان پێدەکرد و

خۆیشی وەامی کەسی نەدایەوە و گاڵتەی بەوان و دنیا دەکرد).

ئامەی هەژار(هاوڕێ فاتمە گوڵبەڕۆژن و پاقڵەفرۆش بوو و پێکەوە سەردانی پرسەکانیان دەکرد).
ئەحلام لێرەوە هەنگاوێکی تر دەچێتە پێشەوە بۆ خستنەرووی گرێ و ململانییەکان:
مچە تورشیفرۆش، بەیانیان خایە و نیوەڕۆان تورشی و شەویش پارەکەی دەدا عەرەق. ئەی چی بە پارەکەی بکات؟
گرنگی مچە لە گرنگی ئامە کەمتر نیە، کەسایەتییەکی تری تراژیدی ڕۆمانەکەیە، کوڕی باوکێکی هەڵهاتوو لە شارەزوور و هەژارە، لەلای حەسەن ئاغا کاری دەکرد و ئەم لەبری خوداوەند چارەنووسی ڕەشی بۆ ئەبەد دیاری کرد. ئەو کاتە مچە درکی بە دنیا کرد، بە چاوی خۆی دەیبینی دایکی چۆن لەشفرۆشی دەکات و رقی لە باوکییە، بەڵام نەیدەزانی دایکیشی لەلایەن دێندەکەوە بە زۆرەملی زەوتکراوە و بەخۆیشی منااڵێکی سرووشتیە. لێرەو و لەوێ گوێ لە قسەی خەڵک دەبوو، ئەمە بوو بە گرێ کوێرە و دوای وەام دەگەڕا: کوڕی کێیە؟
لە گفتوگۆیە دژەزۆن لەنێوان مچە و ئامە ئاراستەی ڕۆمانەکە دیاری دەکرێت.
ئامە جێگای متمانە بوو، بۆیە مچە باسی هەستی خۆی بۆ فاتمەی لەلادا کرد، بەو تەمایە بیگەیەنێت بە دڵبەرەکەی: ئامە باسی هەستی خۆشەویستی مچەی تورشی و خایەفرۆشی بۆ فەیمە زۆر بە جوانی کرد. گەورەترین سوێندی ڕەمەزان (وە پاکی ئامە قەسەم) بوو. ڕەمەزان لەگەڵ سەبە کچی و پیرەزی ژنی خۆزانێکی تری هەژاری چایلەغ بوون لەگەڵ پورە سوێتانەی کوڕ و سواکەر.
ڕەمەزان وەك پیاوێك کەسایەتی ئیجابی ناو ڕۆمانەکەی و ئەحلام هاوڕێتی سەبەی کچی کرد و یاری لەگەڵ دەکرد و دڵیدەدایەوە، چونکە بەردەوام بە هۆی کاری باوکییەوە سووکایەتی پێدەکرا: (زۆربەی ئێواران دەچووم بۆ کەلاوە شۆکەی ماڵ سەبە و پێکەوە بە لێکە و پەڕۆ کۆن بووکەشووشەمان دەرووست دەکرد. ئەوەندە سەبەم خۆشدەوێست ناتوانم باسی ئەو سۆزە پاکە بکە کە هیچ لافاوی قینی چینایەتی بیڕوخێنێ. دەربەستی لێدان نەهاتم ئەوەندە لەسەر حەق و ناحەق لێیاندام. پاش هەموو تەهەدانێك ئامە لەباوەشی دەگرتم و فرمێسکەکانمی دەسڕیەوە:
(هیچ شتێك تامی ئەوەی نەبوو سەر لەبەر سەر سنگی ئامەی بنێم).
مەلیحە ناوی یەکێك بوو لە کۆمەکانی گەڕەکەکەمان، بەبێ دایکی گەورە بوو. باوکی دایکی کوشتووە، هەر جارێ پرسیاری دایکی بکربا، یەکسەر وەك جانەوەر پێ دەوت: (جاریکی تر بپرسید سەرت بڕم).

مەلیحەی بەدبەخت لە منانی گەنەك و لە تەنانەت لە كچ و ژنە گەورەكانیش گوێ لە قسەی و قسەلێك دەبوو، بەناو ئەوەتە فریادرەسی ژانی ستەملێكراوان وەم فریشتە پەیدا بوو: (ئامە ناخی خێی دەكردە گێستان تا خەم و پەژارەی ئەو كچە بەستەزمانەێ تێدا بشارێتەوە). ئەحلام بەم شێوەیە كارەكتەری باوكی مەلیح ە وەسف دەكات: (باوكی مەلیحە باوك نەبوو، هیچ نەبوو جیای بكاتەوە لە هەر جانەوەرێك. باوك مەنلیحە خەریك بوو مەلیحە بە شوو بدا، بەناو بەكێ؟ بە كەسێكی قیزەوەن، بێیە(مەلیحە پەنای بێ ژنە پیرەكەی دراوسیان دەبرد كە هەموو پێان دەوت میمی..میمی كەسی بە پیاو نەدەزانی). میمی دیسان بەخێیشی قوربانی دەستدرێژی سێكس بوو لەلایەن قەساوێكەوە.
میمی لەبارەی پلانی بەشوودانی مەلیحە زۆر بە توێەیی هەنەدەچێ و دەنێ: گوی وە روح خاوەنیان توان بێنەدە حوسە قاچاخچی، ئەیە خوداش قبووڵی نێكەد، بەس دنیا نە وە حەز منە نە وە حەز تو. ئەی سەك باوگە وە عومر بابادە.
مەلیحە بیر لە هەناتن دەكاتەوە و لێی دەپرسێ: (ئەنا كورە هەنا بكەم، خودا لە كورەس تا بچمە لای. تو جاری ئەنام پەیای بكە. لە كورە خێم بشارمەوە. بچمە ناو تەنویرەگە یان ناو كولانەگە؟
میمی: هههههه فەرقی نیە، دەست گرن و خەنەدە ناو تەنویرەگە.
ئەحلام بەشێوەیەكی ئێستادانە زۆری تاوانی دەستدرێژی سێكسی بەم شێوەیە دەخاتە روو:
(میمی هاواری لەدەستدانی كچێنییەكەی لەلایەن فەتاح قەساب لەگەل هاواری مەلیحە تێكەێ كرد) و پێی وت بێ فریادەسە بلیمەتەكەیان بێ بانگ بكات: (خێم چارەد كەم، خێم چارەد كەم بچیدە كورە، بكەفیدەی دەس گورگەیل تر فایدەی نیە. بچووە لای ئامە رەش بانگی بكە ئەنام ئامە رەش وەك فریادرەسێك)
مچە ئێستا تێگەیشت لە مەبەستی رەفە(باوكی مەلیحە) كاتێ دەهات بێ ماڵیان، جگەرەی لەگەل خێی نەدەهێنا و ئەوەیشی بێ رووبنبووەوە كە رەفە گوادیشی دەكرد، بێیە بیر لە تێەسەندنەوە لە رەفە دەكاتەوە: (ئیمرو منیش مەمگ دوێتەگەی رەفە فلیقانم و حەق خێم سەندم)
دایك و باوكی مچە لە ماێ حەسەن ئاغا كاریان كرد و پێیان باس كردبوو كە(حەسەن ئاغا وە دایگد كرد و دویاخر وە زوور دانەی باوگد).
نووسەری ڕۆمانەكە بە زمانی كچێكی جوان) هاوسێزی خێی لەگەل مچە(منانێكی سرووشتیە) دەردەبڕێ پێی دەنێ: (گویزەل ئێغان). ئیتر مچەە شیرەمەنیفرێش و ناتر و بار هەگر، ئاشقی كچەكە دەبێ.
كەسایەتی مچە كە لەمەودوا ڕۆڵی زیاتر دەبینێ لە پەەسەندنی

ڕمانەکە:(مچە راهاتووی ئازار بوو، خۆی ئازار بوو)
لەناو خەم و پەژارو سووکایەتی کەمەگە و هەژاری و گۆمانەکانی گەنجێك نازانێ کێ باوکێتی و بۆی دەگەڕێ، لە شەوێکدا دایکی خۆیی کوشت(وای دەزانی ئەو لکانە لە نەوچەوانی بوو ئەگەر بەر تفی مەلیحە نەکەون سپی نابنەوە) و بردی بێ سەر قەبری"باوکی". لەم کاتە ترسناکەدا ئامە ڕەش پەیدا دەبێ و دیالۆگی هەژنەر و دێتەزێن دێتە پێش:
(مچە: ئامە ئەڕا کە کڕپە بیم زیندە وەچاڕ نەکردیدەم ئەڕا هیشتیدەم لەی دنیا پیسە تا ئەی کردەوەیلە گشتی بانە سەرم. مچە هەمان قسەکانی دایکی دووبارە کردەوە کە هیوادارببووە لافاوەکە بیبات و نەجاتی بێت و ئەم هەموو دەردەسەری و بەدەبەختیە نەبینێ)
ئامە قسەکانی فاتەی دایکی مچە وەبیرهاتەوە کە چۆن هاوار و تکاکردنیشی بەهانای نەهاتن و حەسەن ئاغا بەپلان و بەزۆرەملی زەوتی کردووە. هەروا باوکی(مچە)ش باسی شەوی زەوتکردنی فاتەی بێ ئامە ڕەش گێڕاوەتەوە.
حەسەن ئاغا لەگەل ئەوەی دێندەیەکی بێبەزەیی بووە، لەگەل ژنە یاسایەکانیشی درزنی کردووە و دووڕوو بووە لەگەلیان.
کاتێ کڕگرتە و خزمەتکارەکان لەنێو خۆیان باسی کوشتنی ئاغاکەیان و کوشتنیان کردووە؟ لەوڕامدا وتویانە(کی ئیوەتمان کەد؟) و هەندێکیان دەڵێن(خۆمان زەویەگەی لەناو خۆمان بەش کەین)، یەکێکیتر وتوویەتی(ئینجا حکومەت چوین ری دەد. کشتمان گڕین و حەبس کڕین و ماڵ و منا‌ڵمان لە وەرگی مرن).
هوشیاری ئەو زوڵمڵکراوانە گەیشتە ئەو ڕادەیە دەڵێن: (قەدر سەگەکان لەلای ئاغا لە ئیمە زیاترە) و ئەحلام بەم شێوەیە باسیان دەکات: (ڕەنجبەڕەکان هەموو شتێکیان دەزانی...دەیانزانی ئاغا هیچ نیە ئەگەر ئەمان نەبن، باوەڕیان بەخۆیان هەبوو. لەناو یەکدا پشتگیری یەکتریان دەکرد و بێ یەك دەسووتان و یارمەتی یەکتریان دەدا). ئەمە ڕاستە بەڕام بەکردەوە ڕارا و بڕەوێست بوون و هیچیان نەکرد و کە پەیدا دەبوو سەریان بێ دادەنواند:
(لەگەل ئەوەی هەموو شتێکیان دەزانی و لەناخەوە ڕقیان لە ئاغا بوو، کەچی هیچیان نەدەکرد. کە ئاغا دەردەکەوت، ڕەنگیان زەرد هەڵدەگەڕا وهیچیان پێنەدەوترا جگە لە(ئاغا ئەمر کەید...بەڵێ ئاغا..)

دیداری مچە و ئامە لەسەر قەبران تروپکی ڕمانەکەیە:
(ڕەنگە هیچ ساتێك تەمەنی تاریکی و بێدەنگی لە ژیانی ئامە ئەوەندەی ئەو شەوە درێژ نەبووبێت). ئامە لە خۆا فڕی

تلیاقخواردن نەبووەو، ویستویەتی کارەساتەکانی بیربچ□تەوە. یەک□ك لەوانە وەك نموونە کاتی لەدایکبوونی مچەیە: (هەموو ر□ژەکە دەگریا). ئەحلام وەك ب□□ی قەدەری مچە هەر لە کاتی لەدایکبوونیەوە دیاربووە: (هیچ کات□ ر□ژ□ لە تەمەنم وەك ئەو ر□ژە نەگریاوم. مچە ب□ شیر و منیش مەگەر خوا بە گەورەیی خ□ی بزان□ چەند بە کو□ و ب□چی دەگریام.)

دکت□رە و□نای تراژیدی تاوانی زەوتکردنەکە دەکات و کاریگەری لەسەر باوکی مچە و لە زمانی ئامەوە دەنووس□ت: دەروونی ئاگری ئەگرد وەك ئاگری کادانەکە. ئەو ئاگرە لە کادانەکە قژ سەری چەرمی کرد. ئەو دویکەلە لە یاروو لە کادانەکە دەرچی بییە پەردەییگی رەش وەر چاوەگانی پووشی و کووری کرد).

ئامە: (سەرم ب□سە قەورستان). ئامە دیداری خ□ی لەگەل مام سەمین گ□□هە□کەن باس دەکات کە چ□ن هەر لەو دیدارە ک□رپەی(نایاسایی) لوتفیەی کچی مکاك سەمین پ□یە و دەیەو□ لەگ□□ی بن□. لەلایەکەوە ئامە دەترس□ و لەولاوە س□زی مام سەمین ب□ ک□رپەکە بەب□ ئەوەی هیچ بزان□.

ش□□شی 1958 لایەنی تری ر□مانەکەیە و دکت□رە لە دیدی ژنانی هەژار و ز□رل□کراوان دژ بە ستەمکاری حکومەت و پەیمانی بەغدا، دەخاتە روو و ئامە رەش وەك پ□شەنگی ژنان پ□مان دەناس□ن□ت:

دایکی : عنقلابە

(دەش□ ه□ی ئەو خ□پیشاندانە گەورەیەی خانەقین ئەو هەمکە زو□م و ز□رە ب□ کە ببوە ک□ت و دەم و زمانی خە□کەکەی بەستبووەوە . بەراستی ر□ژی هەژار و ئاوارە و ل□قەوماو و بەشخوراوان بوو. کە بینیان ئامە رەش لە پ□شی خ□پیشاندانە گەورەکەی شارەوە، هەژار پ□ویستی بەوە نەما کەس□کی مانای ش□□شیان ب□ روون بکاتەوە.

پیر□ز ب□ حلفی بەغدا روخا…ئیستعمار و کلکەکانی گ□□بەگ□□ کران…)

- ئامە ک□□ی ب□ ژنان و پیاوان دەبەست. هەرچی هەژار هەیە بەدەوری ک□بوونەوە
- ئامە ز□ر بە گەرمییەوە داوای خ□شەویستی و یەکگرتنی خە□کی شارەکەی دەکرد…ش□□ش هی ئ□وەیە و ب□ ئ□وەیە و ..بیپار□زن…ر□ژی شەرەف و گەرامەتی هەژارانە)
- هەموومان تاوانیارین(ب□دەنگی …نەزانین..قایل بوون…ملکەچی)…(داوای ل□بووردنی دەکرد)
- ئامە: موستەشاری هەژاران و دەنگی راستەقینەیان…ک□تری ئاشتی…شاژنی شار

- بەداخەوە حەسەن ئاغایشی لە کوشتن رزگار کرد
- ئامانجی خەڵکەکە لە شۆشەکە بەدی نەهات.

پاشان هەر بۆ ئامە دەگەڕێتەوەو دڵخیەکەی پاش سەرکەوتنی شۆش، رووبەکاتەوە: (جار جار دەبینرا، بەڵام ئەوەندە بە مەستی بە ڕێگەدا دەڕۆیشت، لەتری دەدا..تومەز ئەوی بۆچارەش لە وەهەسی رووی کردبێتە هەمان بەزمی تلیاکشانەکەی جاری جارانی)

ئەوجا باسی زەوتکردنی ژنێکی حەسەن ئاغا دەکرێ وەك ئاماژەیەك بۆ بۆگەنی خەزانی خەسەن ئاغا: (زەینەب ژنی حەسەن ئاغا لەلایەن کوڕە گەورەکەیەوە زەتکرا)

کاتی خۆی حەسەن ئاغا لەسەر رووبار کچێکی جوان وەك(زەینەب) دەبینی چۆن لەگەل خۆشەویستەکەی(عەلی) بەنهێنی یەکتریان لە ئامێز گرتووە. ئاغا دەکەوێتە داشتنی پیلانێك: کوشتنی عەلی(دەستی زەینەب) بەدەست نوور(پیاوی حەسەن ئاغا) بۆ ئەوەی زەینەب بخوازێ

زەینەبیش پاش زەوتکردنی: (خۆیی خنکاند)

حەسەن ئاغا تەنها شۆوەی لە مرۆڤ ئەچێ. ئەم جارەیان کچی برای(مەریەم) زەوتدەکات و دەیکوژێ و براکەی خۆی سەعدی(باوك مەریەم)یش دەرمانخوارد دەکات.

حەسەن ئاغا پرسیار لە ئامە ئەکات:

- ئامە چوین بچمە لای خودا؟ چە بویشمە پی؟
- جەنەت!! هەا! جەنەت ها لە کورە؟ وە دەس کی کەفد؟ دنیا خۆی قیامەتە

حەسە ئاغا چوو بۆ لای ئامە رەش بەو مەبەستە بیکوژێ، چونکە سوور دەزانێ بەوەی کە ئامە ئاگای لە هەموو تاوانەکانی هەیە. داوای ئاوێنەی کرد لە ئامە تا پێ بەدێ سەیری خۆی بکات...ئاوێنەکەی شکاند بەبێ ئەوەی یەکێکیان بێتە دەنگ، وێستی سەری ئامەی پێ ببڕێت بەڵام نەیتوانی لە شوێنی خۆی هەستێتەوە، پارچەیەکی تری لە ئاوێنەکە شکاند و چەقاندی سەر دڵی خۆی.

جا کێ بۆوا دەکات بەوەی حەسەن ئاغا خۆیی کوشتووە؟ لە کوێش؟ لەماڵی ئامە رەش.

- میمی تو باوگم کوشتی؟

کچەکانی حەسەن ئاغا لە پۆلیسخانە پەنجە بۆ ئامە درێژ دەکەن، بەڵام ئامە وەڵامی هیچ پرسیارێك ناداتەوە. خەڵکە بوون بە دوو بەرە. بەرەیەکیان دەیانوت ئامە دەمکە ئەم بۆیارەی داوە و بەرەکەی تر بەرگریان لە ئامە دەکرد.

زۆری نەبرد لەشار هەوا□□کی تر بۆبووەوە و سەچاوەکەی پۆلیس□ك بوو بەناو(ئەمین هیتلەر) گوایە مچە بەخۆی لە پۆلیسخانە ئامادە بووە و وتوویەتی: (من وە دەس خۆم لە ماڵەگەی ئامە حەسەن ئاغا کوشتمە). هەندێ لەوانەی چێکاوخۆری ماڵ حەسەن ئاغا بۆوایان بە قسەکەی مچە کرد و دەیانوت(مچە گەورە بیە و زاند حەسەن ئاغا چەنی تەعدا لە دایکی ئەکرد. دی حەق خۆی و دایگی لەلی سەند).
مچە هەندێ جار لەناو خە□ك هاواری ئەکرد و دەیوت: (نە نە ئامە حەسەن ئاغا نەکوشتیە. ئامە پیاوکوژ نیە).
مچە لە بارود□خ□کی دەروونی خراپ چوو بۆ لای مەلیحە لەشفرۆش، بەڵام ئەم جارەیان مەلیحە قایل نەبوو خۆیی بۆ ڕووت بکاتەوە، لەبەردەمی دانیشت و پێیوت: ئامە حەسەن ئاغا کوشت. عالەم وەها ئویشن.)
مەلیحە بە هۆمنی خەتای لەشفرۆشییەکەی لەئەستۆی مچە هەڵدەگرێ(خەتای تو نەوی…من هەر چارە ڕەشەگەم ئەهاوردمە بان ئەی کارە…تاوان تو نەوی، تاوان باوە ژنم بی و خۆشم ترنك بیم و ئەی کارە قبووڵ کردم. ئەگەر خاس بیاتام خۆم ئەکوشتم…گشت ڕوژیك و گشت شەویگ عالەم وسن ئەڵام…هەر دەقیقەیێگم مردنە…ڕوژی هەزار جار مرم و زینگەو بووم…)
مەلیحە هەست و بیری خۆی وەك سۆزانییەك بە ژان و خەمباری و گریانەوە بۆ مچە ئەگ□□تەوە و پاشان ئە□□ کۆ ناڵی تۆ لەمن بەدبەختتری، بەڵام تۆ پیاوی ئەتوانی قسە بکە، من ناتوانم قسەش بکەم. گاڵتەی بە خوداش دێ و ئە□□ هەر ئەوەڵ مابوو مەلایکتان بۆن بۆ لام، تەنانەت حاجی و مەلا و فەقیەکانیش دەچوون بۆ لای.
مچە ئەم جارەیان بۆدەنگ نەبوو بۆ ئەوەی ئینسانبوونی خۆی بسەلمێنێ و بە مەلیحەی وت:
(گوش مەتەکن، مەترس، هەر چوینیگ بوو من قوتارد کەم و خوازمەد، سەر هەڵگرین، ئەڵا شاریکی تر چیمن و…لەی جەهەنمە قوتار بووین…دوویر، فرە دوویر کەفیمن. باوەڵ بکە وە فقەورەگەی…)
لەم کاتە ئیتر مەلیحە بەبۆ ئەوەی مەبەستی بریندارکردنی مچەی هەبێت باسی حەسەن ئاغای(سەگ باوگ)ی بۆ کرد و چۆن دەستی نەپاراستووە لە هیچ کژ و ژنێك و (10 منا□ دیرد، منا□ەگان نۆزانن کی باوگیانە).
مچە دیاڵکی خۆی و ئامەی بیرکەوتەوە لەسەر قەبران: (ئامە بویش کو□ باوگ خۆم یا نە؟)

و ڕێشت.
ئیتر مچە تا بەیانی خەوی لێنەکەت و سبەی چوو بۆ پۆلیسخانە و بە ئەفسەرەکەی وت(من حەسەن ئاغا کوشتم)و بەهیچ شێوەیەك قسەکەی نەگۆڕی و دوا داوای ئەوە بوو بیبەن بۆ لای ئامە ڕەئ و داوای لێبووردنی لێ بکات، چونکە بێتاوانە و بووە بە هۆی زیندانکردنی و پاشان پۆلیس هەرچی لێ ئەکەن با بیکەن.
هەر کە گەیشتە لای ئامە، یەکسەر بەدەم گریانەوە کەوتە سەر دەستو قاچی و وتی: ئەڕا کوشتیدەی؟ من بکوشتامەی خاستر نەوی؟ حەق ئەی عالەمە لەلی بسەندام…ئاخر ئەڕا؟ ئەڕا؟
لێرە ئەحلام دوا گرێی ڕمانەکەی دەکاتەوە و بەدەم ئامە ڕەشەوە دەڕۆ:
(نە کوڕم. چوین بود کوڕ باوگ خۆی بکوژد. هەر چە بوود باوگیە)
لەم ڕستە دنیا لەبەرچاوی مچە ڕەش بووەوە، دەیویست حەقیقەتی خۆی بزانی:
یەکسەر مچە وەك پڵنگ دەستی خستە بینا قاقای ئامە و خنکاندی بەبۆ ئەوەی مەبەستی بێت، مچە ڕ لە قسەکەی ئامە بگرێ، نەیویست بگەڕێتەوە بۆ دەروونی وێرانی…..هەمیەوە هاواری دەکرد: ئامە بیژ ئامە، من کوڕ باوگ خۆمم یا ….؟ بیژ یاساوەڵە چەندە بە قۆناغە تفەنگ بەربووەڕ گیانی مچە، بەڵام ئەم هەستی پێنەکرد تا ئامە لەبەردەستی ساردبووەوە. ئەوجا هەستی کرد هێزێکی زۆر سەیر لە پەنجەی دەستییەوە بۆ سەری هەڵدەکشێت، دڵندانە هێرشی کردە سەر پۆلیسەکە و تفەنگەکەی لەدەستی سەند، هێنایە سەر پێ و فیشەکێکی نایە ناوچەوانی خۆی و پەلە خوێنی سوور و گەرمی خۆی پژاندە سەر تەرمەکەی ئامە.
(ڕێککەوت نەبوو سەری مچە لەسەر سنگی ڕەشی ئامەدا دوا ئارامی گرتبوو و هەرچی خەم و پەژارە و ئاوارەیی هەبوو لەڕی خوێنەکەی سەریەوە دەتکایە سەر سنگی ئامە و کراسە شەکەی ئامە خوێنەکەی دەمژی.)
ئەحلام بەم شێوەیە کۆتایی هێنا بە ڕمانی ژنانی ستەمدیدە و خەڵکی هەژار و پەراوێزخراوەکان، بەڵام هێشتا هەر تەسکینی بەدڵ نایەت و ئەم جارەیان ڕاستەوخۆ و بە ڕوونی دێتە گۆ:
وێنەکەی ئامە دەدڕێ و دەڕێ: بمبووڕە هەی پیرێزتر لە دایك…چیت بۆ بنووسم…ئاممە گەورەتری لە نووسین
ئەحلام پارچە شیعرەکەش دەدڕێ و دەیخاتە سەر پارچە وێنە دڵاوەکەی ئامە، پەنا بۆ حەپی تروپ تیزڵ دەبات بۆ خەوتن،

گۆپەکان دەکوژێنێتەوە بەرەو جیهانی خەو چاوەکانی لەیەك دەنا، بەکو سنگە رەشەکەی ئامە وەك چۆن لە مناڵی فرمێسکەکانمی هەڵدەمژی، ئەم جارەیان خەم و پەژارەییم هەمژێ و دەستە زبرەکانی بە میهرەوە بهێنێتەوە بە سەرما. دکتۆرە دەگەڕێتەوە و وەك بۆ کورتی هێنابێت لە وەسفر ئامە، هەر تینوێتی پڕی ناشکێ و دووبارە بە پارچە شیعرەك ئامە رەشمان پێدەناسێنێ:

ئەی ئامەی سەر گۆستان
ئەی گۆستانی گەڵك و ئاوارە
سەرت
نەزرگای خێت بوو
سەرت
ئیمام و پیر و پیاوچاکان بوو
سەرت
دێزەخی هەمیشەیی گیانی وەت بوو
ئامە سەرت
لەگەل ئەوەی گۆستان بوو
هەرچی نزای مرۆڤ هەبوو
هەرچی نوێژی ئێواران هەبوو
ئا لەوەوە
بۆ بارەگای یەزدان ئەچوو.....
خەڵکت فێرکرد
سەربەرز بژین
خەڵکت فێرکرد
بۆ سەربەستی خۆبەخت کەن
ئەی ئامە رەش
ئەی مرۆڤی راستگۆ و یەك روو
ئەی چاوتێری خاوێن و پاك
ئەی سەربەرز
ئەی سەربەست
ئەی ئامە رەشی دایەن
ئەی مامۆستای نەخوێندەوار
ئەی تێکۆشەر
هیچ کەمتر نیت لە راهیبەیەکی دەربەدەر
هیچ کەمتر نیت
لەو کەسانەی وەکو پێغەمبەر
نامەی خۆیان

بە مرۆڤی کۆن وێندە ئەگیەاند
ئەی ئامە
ئەی دایەن
پێغەمبەران نامەی خوایان پێ بوو بۆ ژیان
تێیش نامەی مرۆڤت پێ بوو بۆ یەزدان...

کۆرپەی مرۆڤ دەکوژن
تا ئێرە بە هەموو خستنەڕوو و هەڵسەنگاندنی ڕەمانەکە بە کەموکوڕییەوە، ئێستا دەبێ ئەم پرسیارە کەین: ئایا ئێمە لە بەی چ یاسایەکی نووسراو و نەنووسراوی دێندە دەژین؟
ئەمە چ کەمەگەیەکە بە ئاشکرا یان نهێنی ڕێگە بە کوشتنی کۆرپەی مرۆڤ دەدا چونکە بە گوێرەی تێگەیشتن و یاسا و ڕێسا و نەریتی نەهاتەتە دنیا؟
لەگەل هەموو بەرزی ئاستی ڕەمانەکە و بیانووەکان بۆ پاراستنی ژیان و ئابرووی ژنان و کچان و خێزانەکانیان لەو سەردەمە، ئایا ڕێگەیەکی تر نەبووە بۆ پاراستنی کۆرپەکان؟ ئایا هوشیاری نەگەیشتووەتە ئاستیانی چارەسەرێکی ئینسانیتر؟
ئەوە چ ئینسانییەت و کەرامەت و شەرەف و سەربەزییەکە خێی لە کوشتنی کۆرپە دەبینێتەوە؟
نەخێر، ئەو قێناغە بە ئێستاشەوە، پەیەکی ڕەشە بە نێووچەوانی هەر یەکێك لە ئێمە و مرۆڤایەتی. هیچ هێیەك قابیلی قبووڵ نیە بۆ ئەم دێندایەتییە نیە: بەڵێ چارەسەری ترشایان بە مرۆڤ هەیە:
لەم چەند ساڵە دیاردەی کۆرپە فڕێدان لەسەر(زێخانە، بەردەم مزگەوت و کناری شەقام و سەرڕێگاکان) زیاتر بەرچاوەکەون، بەڵام هەوڵی تری مرۆڤدۆستانەتریش هەبوو: کاتێ کچێك ڕووبەڕی دەستدرێژی دەبێتەوە و لە ئەنجامدا منالی دەبێ. ئەم ڕووداوە دەبێتە هۆی هەڕەشە بۆ کوشتن، بەڵام بە دەستوەردان و هەوڵی هاوڵاتییەك، چارەسەرێك دێزراییەوە، نە کچەکە و نە کوڕەکە و نە کۆرپەکە تیرۆرکران.
لە زۆربەی وڵاتان مافی منالی یاسایی و منالی سرووست یەکسان کراون. کاتی ئەوەش هاتووە کەمەگەکەمان لەم وەحشیگەرێتیە رزگار بکەین و چیتر کۆرپەی مرۆڤ زیندەبەچاڵ، فڕێدان و کوشتن نەبنەوە.

لە وتارەکانی:
1- لە وتاری(دەسەڵات) ناەزایەتی خێی دەردەبڕی دژ بە دەسەڵات لە هەڵم و دەنووسێت(ئیمرۆ ڕۆژی قومار و قاچاخچێتیکردنە بە نەوت و ئەتك بە یەکتری کردن و بۆ وەفایی و بۆ کاری و بۆ کەلتوور

سالاریە….دەعوەتی سەرمایەدارە کوردەکان لە هەندەرانەوە بە دوورگەی هاوای… و بە جیڤارایەك دەگەڵ وامی ئەم بارودخە بداتەوە…بەشایی روحی….ئەستاش سەرمایەداری سالارییە…سەرلەشواوی: قەیرانەکە تەنها قەیرانی کەمەایەتی، دەروونی نیە، بەکو قەیرانی ورە دابەزین و رووخان و کەس کەوتنە و رەنج بەوەری و هەناسە ساردی میللەتە)…

2- بە ریش چوو، سمەیشی نایە سەر: باسی لەدەستدانی کەرکوك دەکات و نەفرەت لەرووی داگیرکەری بەریتانیای داگیرکەر تا هەتا هەتایە رەش بەت)

3- هە گەرلیاکان هە: چیم دەوە؟ ئەوەم دەوە. ئەوە کەن؟ ئەوە منن

4- میللەتەکەم: ئینتما بە منان و هەژارانی میللەتەکەم ئەتپەرەستم گیانم فیدات بەت، هەمیشە دادەی منانت لە ئەغردایە. ویژدان بە تە چاو بە تە و ئەخلام مەنسووریش بە تە.

5- خەونەکی رەش و خوەناوی: بە رەشبینی باسی قەیرەکان دەکات و لەدواییدا دەنووسە: چارەنووسمان هەر بەدەنگییە و بەس! مردنەکی هەمیشەیی و بە هیواین لە ژیان. ئەمە راستی چارەنووسی ژنی کوردە.

6- منیش لە زیندانم لە کوردستانەکی ئازاد: گەنجان، بەوەژنەکانی ئەنفال، هەەبجە، زیندانییەکانة قەیرە کچان ، پەشەرگە، گەریلا

7- کرەکارەکان، بەکارەکان، برسیەکان….ئەمرە بەرەتان دەکەمەوە وەك هەموو رەژەك، ئەوە نەبوونایە وەکو سادق هیدایەت خەمم دەکوشت. من لە پەناو ئەوەدا بووم بە ویژدان، پەنووسەکەم هەر ئەمانەتی ئەوەیە و لە گیرفانمدایە، نایفرەشم، نەمفرەشتووە، ئەیبەم بە ژەر گەوە….بەوام بە حزبەکان نیە..منیش ئەپەزیتسیونەکی تەنیام، گوەم هەیە بەام کلکم نیە، ناشبمە کلکی کەس. من تەم، تە منیت. مەدەد!

8- ئەی شەشگەانی جیهان مەدەد: لە بەغدا هاوەی شەهید ئارام و رەفیق سابیر بووم. ئەم دووانە رەگای راستیان پیشاندام و قاچم نەخلسکیا، تەسلیمی راگەیاندنی بەعس نەبووم….بەتاقی تەنیا وەك شیوعییەك تا ئەم ساتە ماومەتەوە. هیچم نیە، تەنها خەم و پەنووسەکەم. لە هیچ دەزگایەك کار ناکەم، چونکە جەگەم نیە…زەر بەختەوەرم چونکە پەنووسەکەم نەفرەشتە هیچ جزبەك:

من چی بکەم بەم سەرە، فەر بووە بە ناعەداەتی بە نا)!….

روونی لە خەشاردنەوەیە نەك لە وشەکان،
حەقیقەتمان لە سات و چرکەکانی جەژوانی بەدەنگیمانە،
لە پا ئاوازەك، کناری شعرەك یان لە قەدو باای گەرانییەکە
لەوانەیە
لەسەر باای پەە هەورەك یا سەبەری نەمامەکە:
باران ئەبارە،

دەنگی ئەبیستم و بۆنی ئەکەم
چاو بۆ ئاسوو هەڵدەبڕم،
روخساری ئەبینم
کە هاوەڵی مۆسیقا ئەکەم
لەگەل بژدەنگی ئەو،
پەنگ ئەخۆمەوە.
هەرچی ئەکا یا نەکا
بۆ هەرکۆ بچی یا نەچی
هەر لە مەودای هەناسەمە
کەچی نە ئەو دیارە و
نە منیش ئوقرە ئەگرم
هەر هێندە ئەزانم
لە گەل نەمام و
تۆنی(سیمفونیای بژدەنگی)م
لەگەل بۆزاری و سەرسامی و پرسە بۆ وێنەکانمان
پیاسە ئەکەم.
ئەمە خۆشەویستیمان رادەستی بژدەنگی و دووری کردووە:
من هێز و چێژ لە بوونت وەردەگرم، بوون
(دادگاکانی پشکنین)هێشتا حاکمن
بەرزەکان: من باسی قومری ناو لانەکەی پشت ماڵەکەم ئەکەم!

چیرۆک\ کورسی پارکۆکە..
نووسینی: شیکۆ

لە ڕۆژێکی باراناوی وەرزی زستاندا کە سەرما سەرپەنجەکانی وەک چلوورە دەبەست لەژێر بارانەکەدا بە هەواشی بە ئاوەی ئاگای لە هەنگاوەکانی بە کە بەرە و کوێ ئەڕوا هەنگاوی ئەنا وەکو ئاو کۆشتیوانەی چارگەی کۆشتیەکەی هەڵکردووە و داویتە دەست با ئیتر بەکوێ ئەیبا با بیبات، هەنگاوەکانی گەرچی کورت و لەسەر خۆ بوون، بەڵام بە ئاو قووەس بوون، چونکە لەگەڵ هەر هەنگاوێکی حەسرەتێکی دا ئەنا، لەگەڵ هەرهەنگاوێکی خەونێکی لە گەڵ ئەنا وێک بە هەنگاوەکانی بە ڕەشتن نا، بەڵکە بە بەتاڵکردنەوەی ناخی ئەنێ. لەو

کاتدا ژیان بۆ ئەو گرنتی هەنگاوەکی تری نەبوو فرمێسکەکانی لەگەڵ دڵپی باران تێکەڵ ببوون و ئەوانەی بۆ لایدا ئەگەشتن وایان ئەزانی کە ئەوە بارانە بۆ سەر ڕووماتیەوە، هەمووان لە تاو باران و سەرما ڕایان ئەکردو وم و هەندەکیان چەتریان هەڵدا بوو تا تۆ نەبن، تەنها ئەم نەبۆ نە سەرما و نەبارینی باران و نە تۆ بوونی لا گرنگ نەبوو، زۆرێک لەوانەی کە ئەگەشتن پێی ناشتنی خۆیان هەواش ئەکردەوە و بەسەرسووڕماوی سەریان ئەکرد و بەردەوام دەبوون لە ڕۆشتن. هەندەکیان لەبەر خۆیانەوە ئەیان وت: تۆ سەیری ئەم شتە بکە هەموو جەستەی تۆ بووە و خۆریکە بیبەستە، بەڵام ئەو هەر بۆ لاشیەوە گرنگ نییە. ئەوان ڕاستیان ئەکرد جەستەی تۆ بوو سەرماش بوو، بەڵام بۆ ئەم کاریگەری نەبوو، چونکە لە ناخیدا ئاگرێک ئەسوتا گەر هەموو بارانەکەش لێی بدایە نەئەکوژایەوە.
هەنگاوەکانی بەردەوام بوون هەر بۆ هەمان چەشن هەتا بایەکە کشتیەکەی لە کەنارێک لەنگەر کرد، کاتە دوای ئەو هەموو ڕۆشتنە بۆ یەکەم جار سەری هەڵبڕی و سەیری کرد لە پێش پارکەکە، سەیرێکی ئەملاو ئەولای خۆی کرد بە سەر سوڕمانەوە وەک ئەوەی بۆ خۆی بڵێ من چۆن گەشتمە ئێرە و یان پرسیاری ئەوەی من چی ئەکەم لێرە؟ ئەو کاتە وەڵامێکی دەست نەکەوت، لەگەڵ هەموو بیرکردنەوە ئاماژ و زۆرکەی مشکی هەنگاوی نا بەرەو پارکەکە و ڕۆشتە ناوی، هەنگاوەکانی خێراتر بوون لە هی پێشووتری وەک ئەوەی شتێک قاچکانی ڕا بکێشێ و بیەوێ بیبا بۆ شوێنێکی دیاری کراو. پاش کەمێ ڕۆشتن گەیشت بە کورسییەکی ناو پارکەکە کاتێک گەشتە لای کورسییەکە وەستا و کەمێک لێی ڕاما دواتر وەکوو ئەوەی یەکەم جاری بێ کورسی ببینێ و دانیشێت لەسەری دانیشت، وەک منداڵ کاتێک کە بۆ یەکەم جار شتێک ئەبینی چەند سەرسام ئەبێ، ئیتر بۆ سەرسامییەیان ئەگری یان پێئەکەنێ، بەڵام نە پێکەنی نە گریا. لە پڕ دەستی کرد بە گیان وەکو ئەوەی شتێکی ون کرد بێت. دوای کەمێ گیان وەستا نووسینێکی هێڵکراوی دەزیەوە کە بەروارێک بوو، بەرواری ئەو ڕۆژەی کە بۆ کۆتا جار لەگەڵ دایک و باوکی سەردانی ئەو پارکەیان کرد بوو. نزیکی 10 ساڵ تێپەڕی بوو بۆ سەر ئەو ڕۆژەدا بۆ ساتێ گەڕایەوە هەمان ڕۆژ بۆ ئەو کاتەی کە ئەم لە سەر خلیسکێنەکە یاری ئەکرد و دایک و باوکی لە بەرامبەر ئەو لە سەر ئەو کورسییە دانیشتبوون سەیری ئەویان ئەکرد و پێئەکەنین، بەڵام کاتێ ئەم سەرقاڵی یاریکردن ئەبوو ڕوویان گەڕ ئەبوو بۆزار دەرئەکەوتن و پێیان وابوو کە نایانبینێ، بەڵام کاتێ ئەوانی بۆ گەڕی و بۆزاری ئەبینی، هەستی ئەکرد کە شتێک هەیە و خۆریکە شتێک ڕووئەدا، بەڵام نەیئەزانی چییە! لە یاریکردن هیلاک بوو ڕۆشتەوە بۆ لای دایک و باوکی لە نەوانیاندا دانیشت پێیان گوت:

بە هاتیتەوە؟

ئەویش گوتی: هیلاک بووم ئەوندە بەسە بۆ ئەمڕۆ ئەگەر دووبارە حەزم لێی بێ ئەوە من ئەهێنمەوە ئیرە؟
هەردووکیان پێکەنین و بە لێ قاندنی سەریان ئازەندیان نیشان دا بە قسەکەی. دواتر ڕووی کردە باوکی و گوتی: بابە ئەزانی چی؟
باوکی گوتی:چی ئەزیزم؟
گوتی: حەز ئەکەم کە گەورە بووم وەکو تە کار بکەم تەش لە ماڵەوە بی ئیتر ماندوو نەبی وە ئەمەوە سەیارەیەکی زەر جوانت بۆ بکەم تا ئیتر گەر ویستت بچی بۆ شوێنێ ناچار نەبی بە پاس بڕۆیت و قاپ شەرێک و جل شەرکیش بۆ دایکم ئەکەم تا چیتر دەستکانی نەقەیشێن و تێک نەچن. کاتێ گوێیان لێم قسانە بوو تێگەشتن کە ئەویش لێ هەموو شتەکان تێئەگا و بیر لێ چارەسەرکردنیان ئەکاتەوە. دوای کەمێ لێ بیدەنگی و سەیرکردنی یەک، باوکەکە سەیری کرد گوتی: ئای لێ تاقانەکەی من بیری لێ چی کردەتەوە، من قوربانی تێ بم، بڕۆم گیانی بابە ئەو شتە نابێ تێ پەویستێ لێ ماڵەوە یارمەتی دایکت بدەی کاتێ گەورە بووی خواردن بۆ من ئامادە بکەی و کاتێ لێ کار ئەگەڕێمەوە لێ پێش دەرگا بیت و پێشوازیم لێ بکەی. تێ ئەزانی ئەوە بۆ من لێ هەموو دونیاش زەر زیاترە و بینینی تێ و زەردەخەنەکەت هەموو ماندووبوون و هیلاکیەکم لێ بیرئەبەنەوە. ئەزیزەکەی بابە من کار ئەکەم بۆ ئەوەی تێ لێ هیچت کەم نەبێ، بۆیە پەویست ناکا تێ بیر لێو شتانێ بکەیتەو. کاتێک باوکی وای گوت خەمبار بوو سەری بۆ خوارەوە کرد و بە خەمباری گوتی: ئاخر من نامەوێ تێ هیلاک ببیت.
باوکی گوتی: هەموو هیلاکیەکانم قوربانی تێ بێ تێ جارێ منالی بیر لێو شتانێ مەکەرەوە، تێ جارێ منالی بیر لێو شتانێ مەکەرەوە لێ ناو مەشکی دووبارە و دووبارە ئەبیەوە وەکو ئەوەی توتیەک لێ ناو مەشکی بێت جگە لێ توتیی وەک زیندەوەرەکی مشەخەر وابوو خەریک بوو مەشکی ئەخوارد. لێگەڕێ بیرکەوتنەوەی ئەو قسەیە بزەیەکی تاڵی کرد وەکو ئەوەی بڕۆ ئاخێ نازانن کە منا و مەشک وەکو یەکن کاتێ شتەکیان لێ قەدەغە دەکرێت زیاتر حەزیان لێیە بیکەن. فرمێسکەکانی وەکو پاشماوەی گەکانێکی تەقیەوە کە بە خامەشی کە بە سەر خاکەکەی دەوریدا ڕەچکەیەک بە خەی دروست ئەکا و هەواش هەواش دێتە خوارەوە و شوێنەواری خەی بە سەر زەویەکەوە جێ ئەهێڵێ ناخی ئەویش وەکو گەکانێک تەقیبەیەوە و فرمێسکەکانی وەکو پاشماوەی بە سەر ڕووماتیدا ئەهاتنە خوارەوە و شوێنەواری جێ ئەهشت. دووبارە گەڕایەوە بۆ هەمان ڕێژ. کاتێ باوکی قسەکانی تەواو بوو و خەریکی هەڵکەندنی بەروارێکە بوون پەیوەندیەکی بۆ هات، کاتێ سەیری کرد

کەم پەشکا و هەستا و گوتی ئەستا دەمەو کەم دوورکەوتەو و وەامی دایەو. لە کاتی وەامدانەو پەشکاوی و خەم بە وخساریيەو دیار بوو وەکو ئەوەی کەشیە هەبە و بیەو چارەسەری بکا عوزر بە شتە بهەنەتەو. ئەم ئاوا سەیری باوکی ئەکرد دایکی بە ئەوەی سەرنجی لای باوکی نەمەنە وخساری بە لای خەی سوەان گووتی :
ئای لە ەەەەکەی من چەند گەورە بووە تا بیر لەو شتانە بکاتەو! ئادەی پەم بە بەتەمای چ جەرە جل شەرەکم بە بکەی؟ کاتە گوەی لەو قسەیە بوو بزەیەک کەوتە سەر لەویی و گوتی:ئەها ئەو جەرانەی کە خەیان جلەکان ئەشەن، ئەزانی کامە ئەوەی کە بەس جلەکە ئەکەیتە ناوی و ئیتر خەی ئەیشوا؟ ئەها ئەوانەی ناو ەیکلامەکان. ئەمەو لەوانەت بە بکەم. دایکی گوتی:ئای لە نازدارەکەی من جا ئەوانە زەر گرانن تە چەن پەت ئەکەدرەت؟ ئەویش گوتی :ئاخر کاری زەر زەر ئەکەم تا بتوانم پارەی ئەوەم هەبە. قسەکانیان تەواو نەبوو باوکی بە پەشکاوی هات و گوتی :دەبە بەین ئەو دەبەمەو ماە و خەم کارم هەیە، هەستن زوو بکەن لەو هەستان و ەشتن. ئیتر ئەو کەتا جار بوو کە سەردانی ئەو بکەن. لە کاتی ەشتن ئاوەی بە دواو دایەو و سەیرەکی پارکەکە و کورسیەکە و خلیسکانییەکەی کرد وەکو ئەوەی بزانە و هەستی کردبە کە کەتاجارە کەتا هەنگاوی ناو لە پارکەکە دەرچوو، ەژە دوای ەژی پارکەکە ویستی ئەو شتانە بکا کە باوکی پەی وت بەیە ەشت بە چەشتخانە و بە دایکی گوت :دایکە حەز ئەکەم فەری خواردن دروستکردن ببم وەکو ئەوەی باوکم گوتی ئەبە خواردنەکی زەر خەش بە باوکم دروست بکەم، تا کە خواردنی ماندوو بوونی نەمەنە. دایکی کەمەک پەکەنی و گوتی :زەر باشە وەرە با پەکەو خواردن دروست بکەین. لەگەە دایکی سەرقاەی خواردن دروستکردن بوو ، تا کاتی هاتنەو باوکی هات بەپەلە ەایکرد بە دەرگاکە و چاوەە بوو باوکی بدات لە دەرگاکە و ئەم بیکاتەو. هات و دەرگای بە کردەو باوکی بە بینینی دەخەش بوو و پەکەنی و لە باوەشی کرد و بەیەکەو ەشتنە ژوورەو و هەر لە باوشی باوکیدا بە باوکی گوت :بابە ئەزانی ئەمە لەگەە دایکم خواردنم دروست کرد ئەو خواردنەی کە تە حەزت لەیە؟ئەویش گوتی :توخوا بەاست ئای خواردنەک تە دروستت کردبە ئەبە ئەستا چەند خەش بەت،دەنیام پەنجەی خەمی لەگەە ئەخەم! ئەویش پەکەنی و باوکی ماچەکی نەوچەوانی کرد و لەگەە ئەو قسانە گەشتن بە چەشتخانەکە و سفرە ئامادە بوو، دانیشتن بە نانخواردن و دوای ئەوەی باوکی یەکەم پاروی خوارد یەکسەر گوتی :باوکە چەنە خەشە بە دەتە؟ ئەویش گوتی :زەر زەر خەشە تا ئەستا شتی ئاوا خەشم نەخواردوو و خەریکە پەنجەی خەمی لەگەە بخەم ئەونە خەشە.

ئیتر بەبیستنی ئەو قسانە زۆر دلخۆش بوو وەکو ئەوەی ئەژدن دەمی تا گوێی هەشت بوو لە خۆشیدا. ئەویش ئاوا بوو ئەو هەژە ئاوا لەگەڵ کەمێ یاریکردن لەگەڵ باوکی و بەسەربردنی کاتێکی خۆش تەواو بوو.
هەژی دواتر هەمان شتی کرد بەڵام باوکی وەکو هەژی پێشوو نەبوو. ئەمجا لە باوشی نەکرد تەنها ماچی کرد و هێشتە ژوورەوە خواردنەکەی خوارد و تەنها گوتی خۆشە! دوای تەواو بوونی لە نانخواردن هێشتە هەڵەکە و سەرقاڵی کارکردن بوو. ئەمیش هێشتە هەڵەکە و لە تەنیشت باوکی وەستا، بەڵام باوکی نەک ئەوەی هیچی نەوت بەڵکو هەستی بە بوونیشی نەکرد! ئەویش بە هیوا بوو هێشتەوە ژوورەکەی خۆی.
هەژی دواتر بە هەمان شێوە بوو. هەژی دوایی ئەویش هەر ئاوا بوو ئەوەی جیا بوو نە ماچی کرد نە لە خواردنەکەی خوارد! هەژەکانی تریش هەر بە هەمان شێوە بوو. دوای تێپەڕینی هەفتەیەک ئیتر بە هیوا بوو. ئیتر نە چەپڵە چێشتخانە تا لەگەڵ دایکی خواردن دروست بکا و نە لە پێش دەرگە چاوەڕێی باوکی ئەکرد، تەنانەت هەندجار بە خواردنیش نە ئەهاتە سەر سفرە،

ئەو 10 ساڵە ئاوا تێپەڕی ئەو کاتەی چووە قوتابخانە هیوایەکی بە دروست بوو و گوتی لەوانەیە ئەگەر نمرەی بەرز بە دەست بهێنم و سەرکەوتوو بم، باوکم دڵخۆش ببێت. قەناغی یەکەمی بە نمرەی بەرز بەی و کارتەکەی برد بە لای باوکی گوتی : بابە سەیرکە بە پلەی یەکەم دەرچووم! ئەویش کە سەرقاڵی کارکردن بوو و بە ئەوەی سەیری کارتەکەشی بکا گوتی : ئافەرم هەڵەکەم، دواتر پارە بە دایکت ئەدەم تا بە دەی خەت شتەکت بۆ بکڕێت. بە بە هیوایی و خەمباری هێشتەوە ژوورەکەی خۆی.

ساڵی دواتریش هەر بە هەمان شێوە بوو هەموو قەناغەکانی خوێندنی بە پلەی یەکەم بەی، بەڵام هیچ کات ئەو شتەی کە لە باوکی چاوەڕێی ئەکرد نەیبینی هەموو جارە کەمێ پارەی ئەدا پێی تا بەدەی خۆی شتی پێ بکڕێت. دیاریەکان زۆر بوون، بەڵام بە ئەو هیچ نەبوون، وەکو ئەوەی ناوچەیەک دەریایەکی گەورەی لە بێت، بەڵام لە بەر ئەوەی ئاوەکەی سوێرە ناتوانرێ سودی لە ببینرێت.
هەموو ساڵەکان و هەژەکان ئاوا هێشتن ژوورەکەی خۆی و ئەو چوار دیوارەی کە تیای بوو نیشتمانی ئەو بوو، تا ئەو هەژە تەنها ئەو کاتانەی کە قوتابخانەی هەبوو ئەهاتە دەرەوە و شتانێکی زۆر لە ماڵەکە گەڕابوون، بەڵام ئەم بە هیچیانی نەزانی بوو، وەکو ئەو ورچی لە سەرەتای وەرزی زستان سێ ئەبێ سەرەتای وەرزی بەهار لە کوخەکەی خۆی دێتە دەرەوە و ئەبینێ وەرزەکە زۆر جیاوازە لەو کاتەی

کە ئەم کەتا جار ەشتە کوخەکەی خەی. بەام ناشپرسە کە ئەمە چەن ەوویداوە، ئەو ەژەی کە ناخی تەقیەوە و پەش ئەوەی لە ماە بچەتە دەرەوە لە ژوورەکەی هەموو هەزی خەی کەکردەوە و لە ژوورەکە ەشتە دەرەوە بەو هیوایەی شتەکان گەابن. چووە لای باوکی دووبارە سەرقاەی کارکردن بوو لەی نزیک بەیەوە بانگی کرد و گوتی :بابە ئەویش گوتی : بەە چیت ئەوە؟ بەو وەامدانەوەیە ئەو هیوایەی کە وەکو شاخەک دروست ببوو، لایەکی ەووخا و ویستی پەشیمان بەتەوە هیچ نەە.باوکی کاتە هەستی کرد خەریکە پەشیمان ئەبەتەوە، دەستی لە کارکردن هەلگرت گوتی:بە ەەە چیت ئەوە؟ ئەتەوە شتە بکەی و داوای پارە ئەکەی؟ دەستی برد بە جزدانەکەی گوتی: ها ەەە چەندت ئەوە بیبە ئەویش گوتی :

نا بابە پارەم ناوە گوتی: ئەی چیت ئەوە بە بزانم، زەر لە کاتم مەگرە کارم هەیە ئەبە تەواوی بکەم؟ ئەویش کە سەری داخست بوو و بە دەنگەکی نزم گوتی :بەیانی لە قوتابخانە چالاکییەک هەیە مامەستاکان داوایان لەمان کرد کە پەویستە هەموومان باوکمان لەگە خەمان ببەین بە قوتابخانە، ئەگەر تەش بتوانی لەگەم وەرە و ئەگەر تە نەیت، من ناتوانم بەشداری چالاکییەکە بکەم و زەریشم حەزم لەیە کە بەشداری بکەم. باوکی کەمە بیری کردەوە و گوتی :ئمم بەاستی بەداخم زەر حەزم ئەکرد کە بەم، بەام ببورە ناتوانم، بەیانی کارەکی زەر گرنگم هەیە پەویستە بەم ئەو کارە بکەم. زەر ببورە ئەتوانی لەگە دایکت بەیت، ئەویش سەری بەرز کردەوە و گوتی :ئاخر نابە ئەوان وتیان هەر ئەبە باوکتان بهەنن. بەیانی هەموو هاوەکانم لەگە باوکیان ئەبن. ئەگەر من لەگە دایکم بم زەر عەیب ئەبە ودواتر ئەوان چیم پە ئەەن؟ باوکە چی ئەبە جارەک لە بەر من واز لە کارەکەت بهەنیت و لەگەم بەیت، تەنها بە یەک جار؟ کاتە وای گوت قوەگی پە گریان بووو و چاوەکانی وەکو کانی هەقوەا، بەام کە وای گوت باوکی توەبوو گوتی :یانی چی تەنها جارە بە تە واز لە کارەکەم بهەنم؟ من هەموو ئەوەی کە ئەیکەم بە تەیە، بە ئەوەمە کە تە لە هیچت کەم نەبە. ئەگەر من کار نەکەم تە چەن ئەتوانی بەی بە قوتابخانە؟ کە خەرجییەکانت بە ئەدا؟ تە نازانی من چەند هیلاک ئەبم لە بەر تە، کەچی هەشتا پەی نازانی و هاتووی ئاوام پە ئەەی؟ ئەویش بە گریانەوە گوتی : بەخوا مەبەستم ئەوە نەبوو، تەنها ویستم بە جارەک لەگەم بی و لە لای هاوەکانم بەم کە منیش باوکم هەیە و ئەمە باوکمە. باوکە من ناەم هیچت بەم ناکردوە و هەرگیز وا ناەم. من هەموو شتم لە بەرچاوە و ئەزانم کە چەند ماندووی، چەند هیلاکی. هەموو شتەک ئەزانم، بەلام من هەرگیز نەمویستوە ئاوا خەت ماندوو بکەی. من تەنها ویستومە لەگەم بیت.

باوکی کە گوێی لێو قسانە بوو زیاتر توێ بوو و بە توێیی پێی گوت: بە ژوورەکەت با نەتبینم! تە لە کێوە ئەونە بە چاو ووو بوویت؟ ئیتر بەو دە پە و چاوە پە فرمسکێی ەشت، بەام بە ژوورەکێی نا، بە سەر شەقامەکان و بە بەر بارانەکە، چونکە ئەوکاتە نەک ژوورەکێی، بەکو ماەکەشی لە ببوو بە شوێنەک کە هەناسێی تیا تەنگ بوو، وەکو ئەوێی لە ناو شوشێیەک دابەت. هەر بەیە شەقام و باران بە ئەو باش بوون، شەقامەکان بەر فراوان و هیچ دیواریکیان نییە و بارانەکەش بە گەکانی هەقوەاوی ناخی باش بوو.

لە مردن بەر دەمبەو.. شیعر/ عەبدولموتەلیب عەبدوەا

بە خوەندنەوەی ئەم کتەبە کلیکی ئەربکەن..

Mutalib_LaMerdnDownload

ثیەریی ئەولیی گازە تەکەکان و قانونی پەستانی جوزئیی.. رەهەند سابیر

ثیەریی ئەولیی گازە تەکەکان و قانونی پەستانی جوزئیی The first theory of mixed gases and law of partial pressures

لەو چەرخەی نیوتن و زانست تەیدا ئەگوزەرا، لە لایەن زەریینەی فەیلەسوفانی سروشتیی، وەها گریمانە ئەکرا تەنیا یەک شلەی گازیی gaseous of fluid هەیە، واتە هەوای چواردەورمان Common air کە بەهەی چوونیەکییەکەیەو homogeneity وەکو توخمەک دەرئەکەوەت. پاش

سیلسیلیک دیراسە لە لایەن کیمیاگەرانی نیووماتیک pneumatic chemists، پەشنیاریان کرد کە ئاتمەسفیر لە چەند جەرەک ماددە پەکهاتووە. سەرەنجام، مەدەکی نەوا بە شەرحی ئەم ظاهیرە هەمەجەرییە، بووە پەویستییەک (thackray 1970). لە مەقالەی پەشوودا، ئاماژەمان پەدا کە لە کەتاییەکانی صەدەی هەژدە، داەتەن، خەریکی تەحقیقە تەرکیبی ئاتمەسفیر بوو investigating the composition of the atmosphere . لە ئەنجامگییرییەکەیدا، پەشنیاری کرد کە گازەکانی ئاتمەسفیر، میکس(تەکە) بوونە و بە شەوەی کیمیاویی تەکە نەکراون!!!

پاشان داەتەن، تەفسیرەکی بە ئەو حەقیقەتە گەشە پەدا کە ئاتمەسفیر تەکەیەکی چوونیەکە homogeneous، هەروەها هیچ جیابوونەوەیەک لە توەژاەکانی گازە جیاوازەکاندا، نییە، لە ئاکامی ئەم ئەندەشە سەواد و بەسەودایەدا، " بووە گەانکارییەکی عەقەانیی و تەکویز لەسەر مەدەی نیوتنیی" (Fleming 1974, p.563). دیارە ئەمە لە لەکدانەوەی پرسیاری ٣١ ئەبتیک٢ ، پرەپەزیشنی ٢٣ی پرینسیپاوە سەرچآوە ئەگرە:
لە تەکەیەکدا، هەر گازەک، وەکو شلەیەکی لاستیکیی نیوتنیی، رەفتار ئەکات Newtonian elastic fluid وەکو ئەوەی گازەکانی تر، غەیر مەوجود بە لەناو دەفرەکەدا.
بە گوتەی داەتەن " کاتە دوو شلەی لاستیکیی elastic fluid کە بە A و B تەعبییری لەئەکەین، پەکەوە تەکە ئەکرەن، هیچ ریپەشنەک لە مابەیینی تەنەلکەکانیان روونادات، بە واتایەکی تر، تەنەلکەکانی A بەرپەرچی تەنەلەکانی B نادەنەوە! (Dalton 1082, p.540)

بە کورتییەکەی، ئەمە کاکەی ئەو مەسئەلەیە کە رەنگە ناوی لە بنرەت " یەکەم ثیەریی گازە تەکەکان- The first theory of mixed gases) ی داەتەن.
داەتەن مولاحەظەی ئەوەی کرد، کاتە گازە جیاوازەکان لە دەفرەکی داخراودا تەکە کراون، کەی گشتیی پەستانەکە، یەکسان بووە بە سەرجەمی پەستانەکانی گازە جیاوازەکان کە بە تاک وەرگییراون. ئەم فاکتە، ئەستا بە " قانونەکانی پەستانی جوزئیی- Dalton’s law of partial pressure" ناسراوە کە پەش ئەم مەدەە بە ثیەریی ئەولیی گازەکان First theory of gases بەیانی حاە کرا بوو، ئەگەر ئینسان دان بەوەدا بنەت کە تەنەلکەکانی گازی پوخت pure gas ، بەرپەرچی یەکتر ئەدەنەوە، ئەوا بە شیوەیەکی چوونیەک، تەوزیع ئەبن، ئەگەر دواتر گازی تر لەگە گازی سەرەتای دەفرەکە تەکە بکرە و هیچ

کارلەکەک لە نەوان تەنلکەکانی رووندات، ئەوا ئەم گازە دووەمیەیش، بە شەویکی چوونیەک، تەوزیع ئەبەت، هەروەها کەی پەستانکە وەکو ئەوە ئەبەت کە قانونکانی داڵتەن تەخشانی کردوون.

لە کەتایدا، ئەم ثیەریەیش، بەدەخنە نەبوو، تەنانەت جان گاف John Gough، مامەستای پەشووی داڵتەن لە کەندەڵ، نەقدی بنەماکانی ثیەریەکەی کرد. هاوکات، ولیام هەنری 1774-1836) Wiliam henry)، ثیەریەکەی داڵتەنی بە موفید لە قەڵەم دا!

-_____

سەرچاوە:

The Development of Dalton’s Atomic Theory as a Case Study in the History of Science: Reflections for Educators in Chemistry
He´lio Elael Bonini Viana Æ Paulo Alves Porto
Published online: 4 February 2009
_ Springer Science+Business Media B.V. 2009

لەدژی جیاکاری کولتووری.. دیمانەی خەلیل کەیوان لەگەڵ حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی: کاوە عومەر
ئەم بابەتە لەسەر بنەمای چاوپێکەوتنێکە لەگەڵ کەناڵ جەدید ئامادەکراوە

خەلیل کەیوان: هەڵواردنی کولتووری لە ئێران چ لە سەردەمی کەماری ئیسلامی و چ لە ڕژێمەکانی پەشوودا، ڕاستیەکی حاشا هەڵنەگرە. ئەم بابەتە هەندێک جار دەبەتە بابەتی مشتومڕی چڕ و تەنانەت ناڕازایی دەربڕین. بۆ نموونە، بۆاو کردنەوەی کارتەنکی مشتومڕاوی ڕۆژنامەی ئێران (کە خاوەندارێتی ئاژانسی هەواڵی کەماری ئیسلامی) لە ساڵی

١٣٨٥دا بووە هەی خەپیشاندانی بەربڵاو لە تەورێز و زەرەک لە ناوچە تورکیەکانی دیکەی ئێران، هەروەها ژمارەیەک لە خەپیشاندەران لە شارەکانی نەقەدە، ورمێ، تەورێز، ئەردەبیل و مەشکین شار. وە نموونەیەکی ئەم دواییەی ئەوە پەخشکردنی قیدیۆیەک بوو لە یەکێک لە بەرنامە ئادیۆیەکانەوە، کە جل و بەرگی کوردی پێی دەگوترا جلی شوان، هەروەها بە گاڵتەجاڕیەوە گوترا کە ژنانی کورد قسەش دەکەن. ئەم بابەتەش بوو بە بابەتی گفتوگۆ.
حەمید تەقوایی، پرسیاری یەکەمم ئەوەیە، پێت وایە لە ئێراندا هەڵاوردنی کولتووری هەیە؟ ئەگەر وەڵامەکەت بەڵێ بێت، پرسیاری دواتر ئەوەیە، لە چ بوارێکدا و سەرچاوەی چییە؟

حەمید تەقوایی: ئاشکرایە کە هەڵاوردنی فەرهەنگی لە ئێران لە بوارە جەراوجەرەکاندا هەیە. نموونەی ئەوێت باس کرد، بەڵام لە ژیانی ڕۆژانەدا دەبینرێت. بە نموونە نوکتەی سوکایەتی ئامێز بە تورک زمانەکان یان لوڕ زمانەکان لە کەمەڵگادا یەکێکە لە دەرکەوتە تایبەتەکانی چەوسانەوەی کولتووریە. پرسێک کە هەندێک جار وەک ئەو نموونانەی باست کرد پەردەستنێت و ناڕەزایەتی جەماوەری لەدەکەوێتەوە. پایەیەکی تری چەوسانەوەی کولتووری، بەبەشکردنی پەروەردە و چالاکیە کولتووری و هونەرییەکانە بە زمانی دایک، کە پێشتر لەم بەرنامەیەدا باسمان کرد.

هەڵاوردنی کولتووری بەشێکە لە چەوسانەوەی نەتەوەیی و خێکی تورک و کورد زمان و عەرەب زمان لە خوزستان، هەروەها ئەو هاووڵاتیانەی کە زمانی دایکیان فارسی نییە و خاوەنی زمان و ئەدەب و شیعر و مۆسیقای تایبەت بە خۆیانن، هەمیشە هەیانبووە لە ژێر ستەمی مللیدا بووە. هەکاری ئەم هەڵاوردنانە حکومەتی ناوەندی و ئایدەلۆژیای ناسیۆنالیستی چینی دەسەڵاتدارە کە هەمیشە خێکی "غەیرە فارس"یان بە هاوڵاتی پلە دوو زانیوە و زەرترین جار بە پاسەوانی سنووری بە پەرەش ناویان دەبردن؛ واتە ئەوانەی سنوور و یەکپارچەیی خاکی ئێران دەپارێزن کە پرسێکی ناسنامەی ناسیۆنالیزمی فارسە. هەرکاتێک ئەم "سنوورپارێزە پەرەشانە" ناڕەزایەتیان دەربڕی بەرامبەر هەڵاوردن و چەوسانەوەی نەتەوەیی و هاتنە گۆڕپانەکە، بە دارێکی جوداخوازی و یەکپارچەیی خاکی خستەتە مەترسییەوە. ناسیۆنالیزمی فارس و بە پێچەوانەوە، هەڕە ناسیۆنالیستییە قەومییەکان، ئەو جیاکاری و جیاوازییە نەتەوەییانە دەگەشێننەوە و لە بنەڕەتدا یەکێک لە پایە عەقیدەی و دونیابینیەکانی هەڕە ناسیۆنالیستەکان، شوناسسازیە نەتەوەیی و قەومییەکانە لە نێوان

بەشە جیاوازەکانی کەمەگەدا . سەرچاوەی ناسیەنالیزم و قەومگەرایی، پاراستنی بەرژەوەندی چینی سەرمایەدارە، کە لە ەووی ئایدیەلەژییەوە پەویستی بە ناسنامەی ناسیەنالیستی هەیە. بنەمای پەکهەنانی وەاتان و دەوەتە نەتەوەییەکان لە سەردەمی ئەمەدا، لە ەاستیدا دابینکردنی بەرژەوەندییەکانی چینی سەرمایەدارە لە ژەر پەردەی بەرگریکردن لە بەرژەوەندییە نەتەوەیی-نیشتمانییەکاندایە.
یەکەک لە دەرکەوتەکانی ئەم واقیعە بنەەتییە جیاکاری و چەوساندنەوەی کولتووریە کە ئەمە لە پەوەندی لەگەە زمان و مەسیقا و سەما و جل و بەرگ و... بەیە گومانی تەدا نییە کە چەوساندنەوەی کولتووری هەیە. بابەتەکە لەسەر چەنیەتی مامەەکردنە لەگەەیدا و چاککردنیەتی.
خەلیل کەیوان: بابەتەکی دیکە کە هەر لە پەوەند لەگەە هەاواردنی کولتووریدا دەوروژەنرەت، پرسی ئازادیی قسەکردنە. هەندەک پەیان وایە کە ەژنامەکان ەگەیان پەدەدرەت لەسەر بابەتی جەراوجەر بنووسن، لەوانەش کەمەنت لەسەر پرسە ەشنبیرییەکان و ەخنەگرتن و تەنانەت گاەتەکردن. ئەوان دەەن، سنووردارکردنی ئەو جەرە دەربەین و بەچوونانە سەبارەت بە کەمینەکان و نەتەوەکان پەچەوانەی پرەنسیپی ئازادی ەادەربەین و ناەزایەتی دەربەین لەم جەرە حاەتانەدا نەشیاوە. پەت وایە ئەم جەرە سنووردارکردن و ناەزایەتیانە دژی پرەنسیپی ئازادی ەادەربەینن؟

حەمید تەقوایی: خاەی یەکەم ئەوەیە کە ئازادی ەادەربەین شەقامەکی یەکلایەنە نییە. تە ئازادیت هەرچیت بوەت بیەیت، ئەوانی تریش ئازادن کە ناەزایەتیت بەرامبەر دەربەن. هەروەها ئازادی ناەزایەتی بەشەکی گرنگی ئازادی ەادەربەینە. کەوایە، ئەم تیەرییەی کە مرەڤ نابە ناەزایەتی دەربەت بەرامبەر بە بەچوون و لەدوانی جیاکاری، بەرگری نییە لە ئازادیی قسەکردن، پەشەلکردنی ئازادییە. ئەم تیەرە پەشەلی ئازادی قسەکردنی ناازییان دەکات.

بە گشتی ئەمە لەکدانەوەیەکی سەیرە بە ئازادی دربەین،کە ئازادی دەربەینی بیروەای جیاکاری ئامەزی نەتەوەیی و میللی و کولتووری بە فەرمی بناسین، بەام ەگە نەدان بە ناەزایەتی بەرامبەر بەو بەچوونانە بە مەەت پەدراو نەزانین! وا دیارە لەم نەوەندەدا شتەک سەروخوار بوەتەوە! هەمیشە ئەوانەی تەپەی ەق و کینەی ناسیەنالیستی و نەتەوەیی و ئایینییان لەداوە ئازاد بوون و ئەوانەی ناەزایەتیان بەرامبەر بەو هەاواردنانە هەبووە، سەرکوت کراون. سەرەتا ئازادی قسەکردن واتە ئازادی ەخنەگرتن و ناەزایەتی

دربین برامبر بۆ ئایین و ناسیۆنالیزم و ڤق و کینۆ و دابۆشکاری نۆتۆیی و کولتووری و میللی و ڤۆگزی و ئایینی.

خاڵکی تر ئۆویۆ کۆ ئازادی قسۆکردن هیچ شتۆک لۆبارۆی ناوڵڵکی ئۆو بۆچوونانۆی کۆ دربۆدراون نادات بۆدستۆو ، بۆکو ڤایدگۆیۆنۆت کۆ هۆموو کۆسۆک ئازادۆ لۆ قسۆکردن لۆسۆر بیروۆای خۆی. ئۆمۆش هۆمان شت دڵڵین. هۆموو ڤۆژنامۆکان دۆتوانن هۆرچییۆکیان بوۆت بۆاوی بکۆنۆو و هۆر تیۆرۆکی جیاکاری بخۆنۆوو، بۆڵام ئۆمۆ بۆ مانای پشتۆاستکردنۆوۆی هۆموو بۆچوونۆکان نییۆ. ئۆمۆ نۆک هۆر مافمان هۆیۆ، بۆکو خۆمان بۆ پابۆند دۆزانین کۆ ڤۆخنۆ لۆ بۆچوون و پراکتیزۆ کۆنۆپۆرستانۆ و هۆڵاواردن ئامۆز و دژۆ ئینسانییۆکان بگرین و ڤۆکخستن و بانگۆوازی ناڵۆزایۆتی لۆ دژی ئۆو بۆچوون و کردۆوانۆ و دژی دۆگما و خورافات و قسۆی ناشرینۆ نۆتۆویی و ئایینی و ڤۆگزیانۆ بکۆین .وۆ بۆ بۆشۆک لۆ ماف و ئۆرکی خۆمان دۆزانین.

لۆ ڤوانگۆی یاساییۆو دۆتوانرۆت بابۆتۆکۆ ڤوون بکرۆتۆو کۆ یاسا نابۆت تۆنها بۆرگریکاری ئازادی قسۆکردن بۆت، بۆکو بۆرگری لۆ پیرۆزی و کۆرامۆتی مرۆڤۆکان و مامڵڵکردن لۆگڵ هۆڵاواردنی کولتووری و بوختان و ناوزۆاندن و مامڵڵکردن لۆگڵ بڵڵزی وسوکایۆتی و هتد ئۆرکۆکی تری یاسایۆ. بۆیۆ ئۆگۆر کۆسۆک لۆ ڤووی یاساییۆو ئازاد بۆت هۆر شتۆک لۆ دژی خڵکی تورک یان کورد زمان یان هۆر بۆشۆکی کۆمڵگا بۆت، دۆتوانۆت لۆ بۆردۆم خڵکدا وۆک کردۆوۆی هۆڵاواردن یان ناوزۆاندن و بوختان و سوکایۆتی و هتد سکاۆای لۆسۆر تۆمار بکات. ئۆمۆ لۆ بواری ئازادی قسۆکردندا نۆماوۆ، بۆکو مافی هاوۆاتیانۆ کۆ دۆبۆت لۆ دادگا یۆکلایی بکرۆتۆو. تۆ ئازادیت هۆر شتۆک بۆیت، بۆام کاتۆک بوختان و درۆی بۆ بنۆما بۆرامبۆر کۆسۆک یان بۆشۆک لۆ کۆمڵگا دۆکۆیت و لۆ دادگادا سکاۆات لۆسۆر تۆمار دۆکرۆت، ناتوانیت وۆک ئازادی قسۆکردن بۆرگری لۆ کارۆکۆت بکۆیت. ئۆمۆ باسۆکۆ دۆربارۆی پۆشۆلکردنی مافی هاوۆاتیان نۆک ئازادی ڤادربۆین.

خاۆی دواتر سۆبارۆت بۆ ئازادی ڤادربۆین، وۆک پۆشتر لۆم بۆرنامۆیۆدا باسمان کرد، ئۆویۆ کۆ ئازادی ڤادربۆین لۆ بنڵڵتدا پۆیوۆندی بۆ پۆیوۆندی نۆوان حکومۆت و خڵکۆو هۆیۆ، نۆک پۆیوۆندی نۆوان تاکۆکان یان چین و توۆژۆ جیاوازۆکانی کۆمڵگا. پۆویستۆ حکومۆت و یاسا بۆبۆ مۆرج دان بۆ ئازادیی ڤادربۆینی هۆموو کۆسۆکدا بنۆت و بیپارۆزۆت، بۆام تاک و دامۆزراوۆ و ڤاگۆیاندن و

□□کخراو□ ناحکومیی□کان مافی خ□یان□ ه□ر سیاس□ت□کیان ه□ب□ت و هیچ ب□چوون□ک ب□اوبک□ن□و□ یان ب□اون□ک□ن□و□. ئ□گ□ر ت□ س□رنووس□ری □□ژنام□ی□کی پ□شک□وتنخواز و ئازادیخواز بیت، □□نگ□ باب□ت□کی و□ک ئ□و باب□ت□ی ک□ باست کرد س□بار□ت ب□ سووکای□تیکردن ب□ خ□□کی ئاز□ربایجان ب□او ن□ک□یت□و□. ئ□م□ س□رکوتکردنی ئازادی قس□کردن نیی□. سیاس□تی □□ژنام□ک□ت ئ□و□ی□ ک□ □ق و کین□ی ن□ت□و□یی و میللی ب□او ناکات□و□. نووس□ر د□توان□ت س□ک□ی□کی تر بد□ز□ت□و□ ب□ ب□اوکردن□و□ی ب□چوون□کانی. حکوم□ت ل□ر□ د□ستو□ردانی ن□کردوو□، میدیای□ک ب□یاری داو□. ئ□م□ش لای□ن□کی تری ک□ش□ک□ی□.

ب□ه□ر حا□ ه□ر ل□کدان□و□ی□کمان ه□ب□ت ب□ ئازادی □اد□ربین، د□ب□ت ب□رگری ل□ ئازادی □اد□ربین ب□تواو□ت ب□رگری بک□ین. ه□م ئازادی د□ربینی ه□ر ب□چوون□ک و ه□م ئازادی نا□□زای□تی د□ربین ل□دژی ه□ر ب□چوون□ک. پ□ویست□ ه□ردووکیان ب□فرمی بناسر□ن.
خ□لیل ک□یوان: ه□ند□ بارود□خ د□ت□ پ□ش□و□ و□ک ئ□و دوو حا□□ت□ی ک□ باسم کرد کات□ک میدیای د□و□□تی ب□چوون□ک ب□اود□کات□و□. ل□بار□ی ئ□و د□سی□ی ک□ ل□ سا□ی ۱۳۸۵ □وویدا، ئاژانسی ه□وا□ی فرمی ک□ماری ئیسلامی س□رچاو□ی ک□ش□ک□ بوو□ و ل□ حا□□تی ئ□م دوایی□شدا □ادی□ و ت□ل□فزی□نی ک□ماری ئیسلامی ئ□ران بوو□. ئایا ئ□و□ی ک□حکوم□ت خاو□ندار□تی ئ□و میدیایان□ د□کات کاریگ□ری ل□س□ر ئ□م باب□ت ه□ی□؟

ح□مید ت□قوایی: ب□□□ ل□م حا□□تان□دا پر□نسیپ ئ□و□ی□ ک□ حکوم□ت نا ب□ت ببت□ ه□کاری پ□وپاگ□ند□ی جیاکاری و ب□اوکردن□و□ی د□مارگیری و گ□شان□و□ی دووب□ر□کی و ه□□اواردنی ن□ت□و□یی. چ ل□ □ووی کولتووریی□و□ و چ ل□ □ووی نا کولتووریی□و□. ئ□م م□س□ل□ی□ پ□یو□ندی ب□ سروشتی حکوم□ت و پ□یو□ندی ن□وان خ□□ک و حکوم□ت□و□ ه□ی□. د□ش□ حکوم□ت□ک فاشیست ب□ت یان ب□رگریکاری ناسی□نالیزمی فارسی ب□ت، یان حکوم□ت□کی ئایینی و□ک ک□ماری ئیسلامی ب□ت و میدیاکانی ب□ ب□اوکردن□و□ی پ□وپاگ□ند□ و ب□چوون ل□ دژی چین و تو□ژ□ جیاجیاکانی ک□م□□گا ک□□ک و□ربگر□ت. ئ□م□ چیتر باس□ک نیی□ ل□س□ر د□ربینی بیرو□ا، ب□□کو م□س□ل□ک□ ل□س□ر سیاس□ت و ئ□دای ک□ن□پ□رستان□ و ه□□اواردنی دژی ئینسانی حکوم□ت□کان□. ک□م□□گا د□ب□ت دژی حکوم□ت□کی ل□و ش□و□ی□ بو□ست□ت. جگ□ ل□و□ش ل□ ه□لوم□رجی ئ□ستادا شاهیدی دروستبوونی چ□ندین بزووتن□و□ی نا□□زای□تیی ز□ر و ب□ربا□و ل□ دژی ئ□م ج□ر□ بانگ□ش□ و سیاس□ت و پراکتیک□کانی ک□ماری ئیسلامیین. ک□م□□گا دژی سیاس□تی دژ□ ژن، دژ□ ب□هایی، دژ□ مولحید،

پوپاگند و یاساکان دجنگت و برنگاربوونوی پوپاگند و سیاستی هاواردن دژی خکی سر بهز و نتوکانی "غیر فارس"یش لقکی ئم خباتیه. ئبت بهموو هزمانو دژی ئو سیاست و کردوان بوستین. کاتک باوکراویکی تایبت بابتک لدژی بشک لخک باودکاتو، بابتک بشوی داوای یاسایی و سکایکی یاسایی لدژی ئو باوکراو دهنرت ئاراو، بام لپوندی لگ حکومتدا، پرسکی سیاسیی و بنازایتییکی سیاسی دژی حکومت وام دردتو. لحاتی دساتکی وک کماری ئیسلامی کیاساکانی دژ ئینسانی و هاواردن ئامزن، پویست هم لدژی حکومت و هم لدژی یاساکان بجنگی. لم وانگیو تکشانی دژ بچوساندنوی نتویی لئران بشک لخبات لدژی تواوی سیستمی هنووک حساب دکرت.

خلیل کیوان: بزری لو نازایتییانی کدژی هاواردنی کولتووریو ووئدن ناسینالیستکان و نتو چیکان کی برچاو دگن. هر لبر ئم هکارش خنگرانی هز ناسینالیست قومیکان پیان وایکنتوپرستان و ناسینالیستکان ئم بابتان بگرمکردنی تنوری سیاستکانیان بکاری دهنن. ئوان دن، مامکردن لگ ئو جر پرسان لاین هز پشکوتنخواز و کمنیستکانو، واتقبوکردنی ئجندای ناسینالیستکان و دابشکردنی کمگا و لادان لپرس سرکییکانی کمگا. ای ئو لم باریو چیه؟

حمید تقوایی: ئوی کمگ دابش دکات، خبات دژی هاواردنی کولتووری و چوساندنوی نتویی نیه، بکو بدنگیی لبردمیدا و سپاردنیتی بناسنالیست و نتوپرستکان. گومانی تدا نیه کهز ناسینالیستکان پرسی هاواردنی نتویی و کولتووری برجست دکن و سرمایی سیاسی لدروست دکن بگیشتن بئامانجکانیان، بام شوازی مامکردن لگ ئم پرس ئویکپرسی چوساندنوی نتویی بناسینالیستکان جنهن و تنیا مام لگ ئو بابتان بکن کپیوندی بهموو لایکو هیه، پیوندی بخکی ئرانو هیه. ئمش بهزکردنی ناسینالیزم و برنگاربوونوی نیه. بزان بهر بشکی کمگا، ئو جیاکاری و ستمکاریی تایبتی کبدستیو دنانت، گرنگترین پرس. بنمون بهاییکان یان خکی پیوست بـ

بەهایەت، ستەم و بە مافیە و دەبەت بگوترێ تاوان دژی بەهایەکان ئەنجام ئەدرێت، گرنگترین بابەتە. جگە لەوەی کە وەک هەموو خەڵکی بەدەست بابەتگەلێکەوە دەناڵێنن، وەک نادادپەروەری سیاسی و مەدەنی، هەژاری، گرانی نرخ، بێکاری و هتد، وەک بەهایش تووشی هەموو جۆرە ستەم و هەڵاواردن و فشارێک دەبنەوە. ناکرێ بگوترێ چارەسەری ئەم پرسە بە خودی بەهایەکان یان پشتوا ئایینییەکانیان جێبهێڵرێت. نموونەیەکی دیکە پرسی ژن و ئاپارتایدی سێکسییە. هەندێک کەس ناڕازایەتی بەرامبەر بەحیزبی ئەمە هەیە کە بۆچی مەسەلەی حیجاب ئەوەندە بەرجەستە دەکەینەوە، دەڵێن خەڵکی ئێران بابەتی گرنگتریان هەیە؛ یان خەبات دژی حیجاب و ئاپارتایدی سێکسی بە ئەرکی فەمینیستەکان دەزانن و پێیان وایە نابەت بچیتە ناو ئەم بوارەوە! ئەمە چەندین جار وەڵامی ئەم جۆرە ڕەخنانەمان داوەتەوە. جگە لە لایەنی مرۆیی و بەهای لە خەبات دژی هەر جۆرە ستەم و هەڵاواردنێک، پێویستە جەختیش بکرێتەوە کە لە سەردەمی ئەمەدا هەموو هەڵاواردن و ئازارەکان دەرئەنجام و پشهاتە تایبەتەکانی هژموونی سیستەم و چینی سەرمایەدارن، و خەبات لەم بوارانەدا لە ئاستێدا بەرە جەراوجەرەکانی خەباتە لە دژی دەسەڵاتی یەک لەسەدەکان. بەیە لەم ڕووەوە هیچ ستەم و هەڵاواردن و نادادپەروەرێک نییە کە پێوەندی بە ئەمەی کەمەنیستەوە نەبێت. خەبات لەدژی چەوساندنەوەی نەتەوەیی و بەتایبەتی ستەمکاریی کولتووری بەرێیەکی دیاریکراوی خەباتە لەدژی تەواوی سیستەمی سەرمایە و سیستمی هەبوو. ئەمە لە هەموو ئەو بوارانەدا دژی نادادپەروەری و هەڵاواردن دەوستێنەوە و بەرەنگاری دەبینەوە و هەڵاواردنی کولتووریش یەکێکە لەو بوارانە. بەڵاستی بە ئەوەی بتوانیت لەبەردەم ناسیۆنالیست و نەتەوەگەراکان و هەڵگرزپەرستەکاندا بوەستیت و پوچەڵیان بکەیتەوە، دەبێت ئاماژەگری نەهەشتنی ستەمی نەتەوەیی بیت بە ڕەخنەگرتن و ڕوونکردنەوەی ئەو چارەسەرە ئینسانی و تەواو پشکەوتنخوازانە و ئازادیخوازانەی کە کەمەنیستەکان پشنیاریان کردووە. ئەمە تاکە ڕێگایە. جەهەشتنی ئەم مەیدانە هیچ مانایەکی نییە جگە لە بەهەزکردنی هەزە ناسیۆنالیستی و نەتەوەچیەکان.

خەلیل کەیوان: دوا پرسیارم ئەوەیە کە سیاسەتی حزبی کەمەنیستی کرێکاری بەرامبەر بە هەڵاواردنی کولتووری چییە و چ سیاسەتێکی هەیە بۆ کەتاییهێنان بە هەڵاواردنی کولتووری؟ ئەگەر حکومەتی داهاتوو حکومەتێکی سۆسیالیستی بێت، چۆن مامەڵە لەگەڵ پرسی هەڵاواردنی کولتووری دەکات بەجۆرێک کە ئازادی قسەکردن و مافەکانی تری خەڵک پشێل نەکرێت؟

حەمید تەقوایی: وەک ئاماژەم پێدا، هەڵاواردنی کولتووری بەشێکە لە چەوساندنەوەی نەتەوەیی، کە هاوەندی کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسی هەیە. لەم بەرنامەیەدا ئەمە سەرنجمان خستە سەر هەڵاواردنی کولتووری، بەڵام چارەسەرکەمان هەڵاواردنی میللی بە تەواوی دژکاتە ئامانج. چارەسەری ئەمە بە تەواوی کۆشەی ستەم و هەڵاواردنی نەتەوەیی، دانانە بە مافی یەکسان لە هەموو بوارەکاندا بە هەموو هاووڵاتیان: دەستبەرکردنی مافی یەکسان بەبێ گوێدانە ئەوەی هەرکەسێک بە چ نەتەوە و میللەتێکەوە خەڵکی دنیاسەنەت، یان بە چ زمانێک قسە بکات، چ ئایینێکی هەیە. یان هیچی ئایینێکی نییە ، و بەبێ گوێدانە ڕەگەز یان ئاراستەی سێکسی و هتد و هتد. مافی یەکسانی هەموو مرۆڤەکان لە هەموو بوارەکاندا، بەو لایەنانەی کە پەیوەندییان بە گفتوگۆکەمانەوە هەیە، وەک مافی پەروەردە و چالاکییە کۆمەڵایەتی و کولتوورییەکان بە زمانی دایک، ئازادی جل و بەرگ، ئازادییە کولتووری و هونەرییەکان لە بواری ئەدەب، مۆسیقا و شیعر و سێما و چالاکییە کولتوورییەکانی دیکەدا نەک تەنیا لەلایەن حکومەتەوە و لە ڕووی یاسایەوە دانپێدانانیان پێدانرێت، بەڵکو حکومەت پابەندە بە دابینکردنی ئاسانکاری پێویست بۆ بەدیهێنانی.

دەبینیت ئێستا خەڵکی ئیسفەهان یان مەشهەد و کرمان کۆشەی کولتوورییان نییە. چونکە بە "فارس" دادەنرێت. بەڵام خەڵکی شارەکانی ئازربایجان، لە شارەکانی کوردستان، یان خەڵکی عەرەب زمان لە خوزستان بەردەوام لە ژێر فشاری هەموو جۆرە جیاکارییەکی کولتووریدان. کۆماری سیالیستی ئێم جیاکارییە لەناو دەبات. ئەگەر خەڵکی شیراز، ئیسفەهان و مەشهەد مافی خوێندنیان بە زمانی دایکی یان هەبێ چالاکی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی هەبێت، پێویستە خەڵکی ئازربایجان، کوردستان و ناوچەکانی دیکەی ئێرانیش هەمان مافیان هەبێت. چارەسەری ڕاستەقینە و ئینسانی بە هەڵاواردنی کولتووری، دانانە بە مافی یەکسان بە هەمووان.
لایەنکی دیکە کە بەشێکە لە نەهەشتنی ستەمی نەتەوەیی و لەم چاوپێکەوتنەدا نەچوینە ناوەوە ئەوەیە کە لە بواری کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسیەکاندا مافی یەکسان بە هەموو هاووڵاتیان لە ناوچە جیاجیاکانی وڵاتدا بناسرێت و دەرفەتی یەکسانیان بۆ دابین بکرێت پێویستە دابین بکرێت. بنەمای ئێم سیاسەتە ناسنامەی ئایینی-نەتەوەیی-میللی-نەژادی-ڕەگەزی نییە، بەڵکو نکۆلیکردن و پوچەڵکردنەوەی ئێم جۆرە ناساندنانە. خاڵی دەستپێک و ئامانجمان جێختکردنەوەیە لەسەر مافە گشتگیرەکانی مرۆڤ و پاراستنی ئەو مافانە بە هەموو هاووڵاتیان. کۆماری سیالیستی گەرەنتی ئەوە

دەکات.
٢٨ی ژانویەی ٢٠٢١

کوردستان لە هەنراوەکانی هەزانقانانی منداڵان.. رەزا شوان

کوردستانی رەنگین و جوان، لە ئۆپەڕەی باکووریەوە تا ئۆپەڕەی باشووری، لە ئۆپەڕەی رۆژهەڵاتیەوە تا ئۆپەڕەی رۆژئاوای، نیشتمانی پیرۆز و شیرینی ئەمەی کورد و هەموو ئۆو کەمایەتیە نەتەوانەش، کە لە کوردستاندا وەکو برا دۆژین و خەیان بە کوردستانی دۆزانن و هاوبەستبوونیان بە کوردستان هەیە.

کوردستان جێی هەزاران هەزار ساڵەی باوک و باپیرانمانە، لانکەی یەکەمین و کۆنترین و ڕەسەنترین شارستانییە لە جیهاندا. کوردستان جوانترین و پیرۆزترین و شیرینترین وشەیە، کە بۆتە وەردی هەمیشەی سەر زمانی هەموومان. کوردستان جوانترین هەنراوەی ناو دیوانی ناخی دە و دەروونمانە. کوردستان خۆشترین سروود و ئاواز و بەستە و گۆرانیمانە. کوردستان شابووکی بووکانە، فیردەوسی جیهانە. کوردستان دەمانە، چاومانە، هەناسەمانە، گروپی خوێنمانە، ژیانمانە. کوردستان جوگرافیا و مێژوو و پەناسەمانە، رابردوو و ئێستا و داهاتوومانە. ئابوور و شکۆمەندی و سەروەری و شانازیمانە. خاک و خاکی، دەشت و دەڤی، گوڵزاری، نەرگزجاڵی، چیمەنی سەوزی، قاسپە قاسپی کەوی، چیای سەرکەشی، دارستانی، چەم و باخ و ڕەز و بەستانی، گەرمیان و کوێستانی، بەهار و هاوین و پاییز و زستانی، کانی و تاقگە و جەگەڵە و ڕووباری، گوند و شارچکە و شاری، کوچە و کەڵانی، خەڕی گەشی و مانگی تابان و ئەستێرە و ئاسمانی، هتد... هەموویان بەشکن لە ژیانمان. کوردستان دایک و باوک و

خوشک و برا و کسوکار و خزم و هاوە و هموو کسمانە.
کوردستان خشترین خون و بەرزترین هیوا و، پیرەزترین ئامانجی هموومانە. کوردستان گوی چوار وەرزی سامانە، رەگی لەناو ئینجانەی دەمانە. بە کوردستان گیانی بە دەین، باندی بە باین، ماسی بە ئاوین. هیچ وشەیەک نییە، بە قەی وشەی کوردستان، هەندە شیرین و بەچەژ بەت لە دەمان و لەسەر زمانمان. راستە ماە و سامانمان، خوەن و گیان و ژیانمان، زەر شیرین و بەنرخن. بەام لەمانە زەر شیرینتر و بەنرختر کوردستانە. هەست و سەز و پەرەش و خەشەویستیمان بە کوردستان، ماکییە و تەکەی خوەنمان بووە.
هەزانڤانی گورەی گەلەکەمان، رابەری نوەخوازی (عەبدوەا گەران) دەەت:
کوردستان : جەگامی جەی هەزار ساەم
پەروەردەی ئەم دەە و سەر لووتکە و یاەم
عەشقی تە ، ئەی دایکی خەم و هاوخوەنم
هەر لە پشتی باوکا چووە خوەنم
ئەشچەتە هەوەنی کوە و کوەزا
تا تاقە کورد مابە لە چیای بەرزا
بەگەمان هەزانڤانانی مندانی کوردمان، رەەکی گرنگ و کاریگەریان هەبوو و هەیە، لە شیرینکردن و لە رواندنی سەز و پەرەش و خەشەویستی و هاوبەستەبوون بە کوردستانی نیشتمانمان، لە دە و دەروونی مندانی کوردماندا. بە زاخاودانی خەیال و هەش و ویژدانیان، لە میانەی هەنراوە ناسک و شیرینەکانیانەوە، کە بەسەر کوردستاندا هەیان داون و هەیاندەدن. ئەمەش رەهەند و ئامانجەکی سەرەکی و ستراتیژیی نەتەوەیی و نیشتمانییە، لە رەهەندەکانی هەنراوەی مندانی کوردمان.
ئەم کەپلە هەنراوە جوانە ـ هەزانڤانەکەی نەناسراوە ـ جەخت لەسەر ئەوە دەکات، پەویستە هەر لە مندانییەوە، مندانەکانمان بە کوردستان پەروەری پەروەردەبکەین:
خەریتەی هەموو خاکی کوردستان
دایک بە دەرزی و دەزوو و دروومان
بکەشەت لەسەر سەربەشکەی منا
هەر بە کوردستان بەتە گەوگا
لە بەشکەی وایا چاو هەنەهەنە
درەیە هەستە و تەە بسەنە
زەرن ئەو هەزانڤانانەی کە هەنراوە و سروودیان بە مندانی

کوردمان نووسیون و بەسەر کوردستاندا هەڵیانداوە. هەنراوە و سروودەکانیش زۆرن. بە زۆریش ئەم ژانرە هەنراوەیە دەچێتە ناو چوارچێوەی سروودەوە. بەشکیش لەو سروودانەی کە هەزانقانانی گۆرەکان، بەسەر کوردستاندا هەڵیان داوە و بە گۆرەکانیان نووسیون، بە منداڵانی هەراشیش گونجاون و بوونەتە سروودی قوتابخانەکان.
وەکو نموونە، دەکرێت یا دوو دێڕ، کەپلەیەک یا دوو کەپلەمان لە هەنراوەکانی کەمەکک لە هەزانقانانی ناسراوی کوردمان لە بواری نووسینی هەنراوە بە منداڵان، گوێبژێرمان لەو هەنراوانە کردووە، کە ناوی کوردستان یا نیشتمان یا وڵاتیان لەخۆگرتوون. لە سەرەتایان ناوەڕاست یان لە کۆتایی هەنراوکانیاندا وەریانم گرتوون. ئاگاەر تەواوی هەنراوەکانیان بنووسین و لەکەینەوەیان لەسەربکەین، بە پەرتووکێکی گەورەش تەواو نابێت. ئەو خوێنەرانەی کە هەگری خوێندنەوەی هەنراوەی منداڵانن، گەر دیانەوێت تەواوی هەنراوەکانی هەزانقانانی منداڵان بخوێننەوە. دەتوانن پەرتووکەکانی ئەو هەزانقانانە بەسەربکەنەوە، کە ناویان لەم نووسینەدا هاتوون.
١ــ مامەستا (کاکەی فەللاح) لە هەنراوەی (خۆشم ئەوە وەتەکەم) دا، دەڵێت:
کوردستانە خۆشەویستم
هەتا ماوم ئەیپارستم
هاوار ئەکا هەش و هەستم
بە جوانی دیمەنی مەستم
دەم ئەڵێ نەک زوبانم
خۆشم ئەوە کوردستانم
خۆشەویستیی نیشتمانم
بەتەلەوحەی ئیمانم
٢ـ مامەستا (عەبدوڵا زەوەر) لە هەنراوەی (وەتەنی من) دا، دەڵێت:
وەتەنی من کوردستانە، یادگاری ئەجدادمانە
بەهەشتی رووی سەر زەمینە، خاکی پاکی کوردستانە
هەر مامەستا زەڕەر بە دەمی منداڵان و نەوجەوانانەوە، دەڵێت:
ئەمە کە منداڵ و نەوجەوانین
هەموو بە قوربانی کوردستانین

٣ـ مامستا (فایق بکس) لە هەنراوەی (خوایە وەتەن ئاواکەی) دا، دەڵێت:

خوایە وەتەن ئاواکەی، چەند دەگیر و شیرینە
دەشتی خەش و رەنگینە، ئاوی کەوسەرە، خاکی گەوهەرە
پە لە گوە و نەسرینە

هەر مامستا فایق بکس، دەڵێت:

ئەبە تەکەشین ئەمە مەردانە
چونکە کوردستان چاوی لەمانە

٤ـ پارەزەر (یونس دەدار) لە هەنراوەی (رەڵەی تازە) دا، دەڵێت:

من رەڵەی کوردستانم
تازە رەڵەی کوردانم
تاکو وەات سەرکەوە
فیدایە رەح و گیانم

٥ـ مامستا (هەمن موکریانی) لە چوارینە هەنراوەیەکدا، دەڵێت:

چیم پە دەڵن لەر و لەو
من کوردستانم خەش دەو
پەشم بەن جن و دەوی
دەیپەرستم چە و کەوی

هەر مامستا هەمن موکریانی لە هەنراوەی (تەم هەر لەبیرە) دا، دەڵێت:

لە شایی دا لە وەختی هەڵپەینا
لە خەشیدا لە کاتی پەکەنینا
لە کەی ماتەم و گریان و شینا
ئەمن ئەی نیشتمان تەم هەر لە بیرە

٦ـ مامستا (جگەرخوەن ـ شەخ موس حەسەن محەمەد) لە هەنراوەی
(شام شەکرە، بەام وەات شیرینترە) دا، دەڵێت:

وەاتە من تووی بووکا جیهانی
هەمی باغ و بەهەشت و مەرگ و کانی
شەپال و شەنگ و شەخ و ناز و گەوری
گەلەک شیرین و رند و پە جوانی

هەر مامستا جگەرخوەن لە هەنراوەی (کوردستان) دا، دەڵێت:

کوردستانە ، کوردستان

بخچ گولا ، درد دلا
ئیر مایـ بن دستان
کوردستان بلندی
همی باژار و گوندی
هچی کس بخوازی
دڤ جان خ بتدنی

٧ـ مامستا (محمد ساح دیلان) لـ هنراوی (کوردستان بهشتی زمین) دا:
کوردستان بهشتی زمین
جی تکشان و راپین
مبندی کاوی قارمان
کوردستان ، کوردستان
٨ـ مامستا (هژار موکریانی) لـ هنراوی (کوردستان نیشتمانی کورد) دا، دت:
کوردستان ، نیشتمانی کورد
برز و پیرزی سوندت پ ئخم
بـ سربخیی بـ خون و بـ گیان
کوردستان ، کوردستان
٩ـ مامستا (عبدوا گران) لـ هنراوی (کوردستان) دا، دت:
کوردستان، کوردستان، نیشتمانی جوان
هر بژی بـ شادی سربستی و ئازادی
هر بژی ، هر بژی ، هر بژی
١٠ ـ مامستا (محمد رسوو هاوار) لـ هنراوی (دیمنی کوردستان) دا، دت:
کوردستان جگای بچک شرانـ
جگای هوارگی کورد و گرانـ
خوایـ هر خش بـ بمان تا سر بـ
پاشماوی خاکی ماد و بابانـ
خشترین جگای رووی سر زمینـ
بهشتی ئاوای رژی دوایینـ
١١ـ مامستا (ئحمد هردی) دت:
ئی قوتابی خاکی کوردستانکم
لاوی لوستان و بادیننانکم
رئی درسیم و هورامانکم
هر لـ دیمگری هتا بارزانکم

خاکی کوردستانی تۆیەک لانەیە
بەشکراوی ناحەز و بێگانەیە
١٢ـ مامۆستا (شێخ سەلام) لە هۆنراوەی (هەستە لەخەو) دا، دەڵێت:
وامەزانە خاکی وەتەن
ئاو و گۆڕ و دار و دەوەن
ئێم وەتەن و ئاو و گۆڕ
پشت و ئێژنە و جەرگ و دڵە

١٣ـ مامۆستا (کامەران موکری) لە هۆنراوەی (وەاتی من) دا، دەڵێت:
وەاتی من شیرینە
خاکێکی نازانینە
بەهار، دەشتی زەرد و سوور
ئەبەت بە کەمی نوور
١٤ـ کاک (لەتیف هەمەت) چەند هۆنراوەیەکی لەسەر کوردستان و نیشتمان بە منداڵان نووسیوە. (کوردستان و نیشتمان لە هۆنراوەکانی لەتیف هەمەت بە منداڵان) ناونیشانی نووسینەکەمە، کە لە (یناير/٢٠١٤) دا، لە سایتە کوردییەکاندا باوکردوە. کە دەربارەی کوردستان و نیشتمانە لە هۆنراوەکانی لەتیف هەمەت دا.
کاک لەتیف هەمەت لە هۆنراوەی (دایک و نیشتمان) دا، دەڵێت:
گیانم سەرانسەری زەوی
پشکنیم لووتکە و نەوی
نەمدی شوێنکی خۆش و جوان
دەگیر بە وەک نیشتمان
هەر کاک لەتیف هەمەت لە هۆنراوەی (نیشتمان) دا، دەڵێت:
وەک چەن باڵدار
لانەی هەیە لە سەر دار

وەک چەن پەپوولەی جوان
لانە دەکەن لەناو گوڵان
وەکو چەن مانگی تابان
مانای هەیە لە ئاسمان
وەکو چەن ماسی و حەزیا

ماڵیان هەیە لەناو دەریا
منیش نیشتمانم هەیە نیشتمان
نیشتمانم کوردستانە کوردستان
١٥ــ مامۆستا (عەلی عەبدوڵا شۆنم) لە هەنراوەی (وەتەکەم) دا، دەڵێت:
وەتەکەم ژیانمە
چاوگی بەهرەی جوانمە
خەم و سەرم هەرچیم هەیە
بەرووبوومی ئەم خاکەیە

١٦ـ خاتوو سەبریە نوری قادر کە بە (دایکی سەلاق) ناسراوە، دەڵێت:
کوردم رەگەی کوردستانم
خەشم ئەوە نیشتمانم
هەر دایکی سەلاق دەڵێت:
لە گوماییە بە لای لایەکە
بە دەنگی خۆشی دایکە
کە پەی وتم نیشتمان
شیرینترە لە گیان

١٧ـ مامۆستا (فەریدون عەلی ئەمین) لە هەنراوەی (نەوەی کاوە) دا، دەڵێت:
نەوەی کاوەی کوردستانم
چەکی چاوی دوژمنانم
١٨ــ مامۆستا (کازم کەیی) لە هەنراوەی (کوردستان) دا، دەڵێت:
کوردستان جگەی ژیانم
زێدی باوک و باپیرانم
هەزی دەم سەمای چاوم
پێشمەرگەی تەم هەتا ماوم
مامۆستا کازم کەیی لە هەنراوەیەکی تری، هەر لەژێر ناوی (کوردستان) دا، دەڵێت:
کوردستانم شیرینە
زەر دەگیر و رەنگینە
شاخی بەرز و بەفرینە
١٩ــ مامۆستا (عەلی حەمەشید بەرزنجی) لە هەنراوەی (کوردستان) دا، دەڵێت:

ئەی کوردستان ، ئەی کوردستان
نیشتمانە قەشەنگەکەم
ئەی ئاوێنەی باڵای نومای
ئاوێنە رەنگاوڕەنگەکەم
بە ئەمەی بچکۆلانە
خۆشترین جێی لەم جیهانە
مامۆستا عەلی بەرزنجی لە هەنراوەیەکی تری هەر بە ناوی (کوردستان) دەڵێت:
کوردستانە ، کوردستان
خاکە پیرۆزەکەی من
خۆشەویست و بە وەفەن
نیشتمانێکە مەزن
٢٠ـ هەزانقانی ئەندازیار (محەمەد بەرزی) لە هەنراوەی (سوێند) دا، دەڵێت:
بە خوای گەورە سوێندخۆم
دەسبەزبم بە خاکی خۆم
تێکۆشم بە ڕاژ و شۆ
بە بەرزەتی ناوی ئاو
هەر کاک محەمەد بەرزی لە هەنراوەی (وەتەکەم) دا، دەڵێت:
وەتەکەم شاخ و دەشتە
جوانێ وەکو بەهەشتە
باخی گوڵ و گوڵزارە
هەموو وەرزێ بەهارە
٢١ـ هەزانقان و ڕەمانووسی منداڵان مامۆستا (ئەمین محەمەد) لە (ئەپەرەتی دایک) دا، دەڵێت:
بەڵێ وایە دایە گیان
خۆشەویستیی کوردستان
کارەکی زۆر پیرۆز
هەردەم وا لە پێش چاومان
هەر مامۆستا ئەمین محەمەد لە هەنراوەی (سێ وشە) دا، دەڵێت:
نەورۆز ، نەرگز ، کوردستان
سێ وشەی ناسک و جوان
وزەمان پێدەبەخشن
وەکو پرشنگی خۆر وان

٢٢ـ مامۆستا (جگەرسۆز پێندرێی) لە هەنراوەی (کوردستان)

دا، دەڵێت:
کوردستانە دەلالە
خودان کانین زەلالە
هەگر خەش هەڤالە
بهارا وەرزەن سالە
بەن خەشە وەک هەلالە
بە نەیارا زەوالە
٢٣ـ کاک (رەستەم خامەش) لە هەنراوەی (وەاتی من) دا، دەڵێت:
خەشم دەو کوردستانم
لە نەو دەمە نیشتمانم
شوەنی باب و باپیرانم
جەی ئارامی دە و گیانم
هەر کاک رەستەم خامەش لە هەنراوەی (واری مە) دا، دەڵێت:
وارە مە گەلەک جوانە
ناڤە وی کوردستانە
وارە مە جهە ژینە
قەشەنگ و پە ئەڤینە
٢٤ـ مامەستا (عەبدەلەحمان فەهیمی) لە هەنراوەی (وەاتەکەم) دا، دەڵێت:
مندا ەکان ئەم وەاتە شیرینە
ئەم باخ و بەستانە رەنگینە
بست بە بستی خاکی ئەم نیشتمانە
هەموو ماە و جەگەی خەمانە
٢٥ـ مامەستا (زارا ئەحمەد جاف) لە هەنراوەی (نیشتیمان) دا، دەڵێت:
نیشتیمانم کوردستانە
پە لە خەر و ئاوەدانە
کەش و دیمەنی سروشتی
کە خەشە سەیران و گەشتی
٢٦ـ مامەستا (فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی) لە هەنراوەی (وەات) دا، دەڵێت:
نیشتمانی شیرینم
زەدی باب و باپیرم
هەمیشە خەشەویستی
هەرگیز ناچیت لە بیرم
٢٧ـ مامەستا (عوسمان دەروەش) لە هەنراوەی (کوردستان) دا،

د□□ـ□ـت:
چ□ند جوانی کوردستانم
ئ□ی خاکی نیشتمانم
ت□ ب□هـ□شتی س□ر ز□ویت
هـ□وارگ□ی باپیرانم
۲۸ـ ماما□ستا (س□ردار قادر) ل□ هـ□نراو□ی (کوردستان) دا، د□□ـ□ـت:
ب□یانیت باش کوردستان
خ□شترین ج□گای ژیان
ئاسود□م ب□ نیگارت
ب□ کانی و ب□ روبارت
بست ب□ بستی نیشتمان
د□یپار□زین و□ک چاومان

۲۹ـ ماما□ستا (ب□ختیار ک□□هـ□□ی) ل□ هـ□نراو□ی (سروشی کوردستان) دا، د□□ـ□ـت:
ئای ل□ سروشتی کوردستان
شو□نی خ□شی د□ ما□ستان
ب□ تاڤگ□ و کانیاوی جوان
د□بزو□ بیر و هـ□ستان
۳۰ـ ماما□ستا (س□لاح نیساری) ل□ هـ□نراو□ی (نیشتمان) دا، د□□ـ□ـت:
نیشتمانم ئ□ی د□ و گیان
ب□ ما□رگی خ□م
ب□ دوو چاوی خ□ش□ویستان
ل□ ناخ□و□ خ□شمان ویستبای هـ□موومان
یا ئ□م□ فیدای ت□ د□بووین
یا ت□ د□بووی ب□ کوردستان
۳۱ـ ماما□ستا (ستار ئ□حم□د عـ□بدول□□حمان) ل□ هـ□نراو□ی (کوردستان) دا، د□□ـ□ـت:
وش□ی کوردستان شیرین□
ب□فر ب□ چیا هـ□نگوین□
ب□هار ب□ گو□و□ جوان□
قوتابیش ب□ قوتابخان□
دایکی هـ□مووش کوردستان□
دا□د□ و هـ□وارگ□ و پشتمان□
۳۲ـ کاک (محـ□مـ□د پاکژ) ل□ هـ□نراو□ی (کوردستان) دا،

د□□ـ□ـت:
ئـ□م کوردســـــــتانـ□ جـــــــوانـ□
خـــــوـ□ـن و دـ□ و چـــاومـــــــانـ□
خـ□شـــــــم دـ□وـ□ پـــــــــ□ بـــ□ دـ□
ئـ□يـپـارـ□ـــــــزم وـ□کـو گـــــــــوـ□
٣٣ـ خـاتـوو (جـوانـ□ کـاکـ□ی) لـ□ هـ□نـراوـ□ی (کوردسـتان) دا،
د□□ـ□ـت:
کوردســـتان نـيشـتـيمـــــانـمـ□
گـلـ□ـــــنـ□ی دوو چـــــــــاوانـمـ□
ئـ□يـپـارـ□ـــــــــزم پـــــــ□ بـــ□ دـ□
ئـــــاو و ئـــــــا□ا لـ□گـــــ□□ گـــ□
٣٤ـ مامـ□ستا (مـ□دحـ□ت بـ□خـ□و) لـ□ هـ□نـراوی (ئـ□ی وـ□اتـم) دا،
د□□ـ□ـت:
ئـ□ی وـ□اتـــــــم ئـ□ی وـ□اتـــــــم
بـيـــــر و ئـايـيـــــــــنـی مـــــنـی
تـ□ بـ□هـ□شـتی سـ□ر زـ□مـيـــنـی
خـــــــاکـی زـ□ـــــ□ـينـی مـــــنـی
٣٥ـــ مامـ□ستا (محـ□مـــــد کـ□ساس) لـ□ هـ□نـــراوـ□ی (خـ□شـ□ويستيی نيشتمان) دا، د□□□ت:
خـ□شـــ□ويستم نـيـشـــــتـمـان
خـــــاکـی بـــــاو و بـاپـــــــيـران
تـا خـوـ□ـن لـ□ لـ□شـما مـــابـ□
تـا دـ□ لـ□ لـــــــ□ـدانـــــــدا بـ□
ئـ□تـپـــــارـ□ـــزم وـ□ک چـــــــاوم
هـــــ□ـتـا لـ□ ژيـــــــنـا مـــــاوم
سـ□ر و مـا□ـم فـيـدا ئـ□کـــــ□م
بـ□ تـــ□ ئـــــــ□ی وـ□اتـ□کـــــ□م
٣٦ـــ هـونـ□رمـ□نـد، کـاک (بـ□هـجـ□ت يـ□حـيـا) لـ□ هـ□نـــراوـ□ و لـ□ ئاوازی و گـ□رانيی خـ□ی لـ□ژـ□ر نـاوی (کوردسـتان گـ□ر تـ□ نـ□بی) دا، د□□ـ□ـت:
کوردســـتان گـ□ر تـ□ نـ□بی تـ□يـرـ□ـکـم بـ□ ئـاســـمـان
بـ□ نـاوی تـــ□ی پـــــيـرـ□ز ســـ□ربـ□ـــــنـدم لـ□ جـيـهـــان
کوردســـتان گـ□ر تـ□ نـ□بی گـيـان و ژيـنـم بـ□ چـيـيـ□
ديـمـ□نی روخساری تـ□م بـ□ تـاجی شاهـيـم بـ□ چـيـيـ□

٣٧ـ مامـ□ستا (خـالـيـد عـ□بـدل) لـ□ هـ□نـراوـ□ی (کوردسـتانـ□کـ□م) دا، د□□ـ□ـت:

کوردستانێ ئاخا دێرین
خاکی دێگیر و شیرین
خێشم دێوێ وێک چاوم
دێتپارێزم تا ماوم
٣٨ـ مامێستا (کاروان عێلی) لێ هێنراوی (کوردستانێکێم) دا، دێتێت:
کوردستانی جوانم
رووناکی دوو چاوانم
مایێی شانازی ژیانم
هێی سێربێرزی کوردانم
٣٩ـ مامێستا (تێها بیلال) دێتێت:
مامێستا فێری کردم
هێستم بنووسم کوردم
نووسیم کورد و کوردستان
پێل بوو بێ چێپێزان
٤٠ـ مامێستا (رێزا شوان) لێ هێنراوێی (سروودی من) دا، دێتێت:
کوردێ گێلی قارمانم
کوردستانێ نیشتمانم
پێشمێرگێیێ پاسێوانم
ئازادییێ هیوای ژیانم
کوردستانم سێمای چاوم
دێ و هێناسێ و هێناوم
هێزی گوێی تین و تاوم
هێگری تێم هێتا ماوم
کوردستانم ، بێ یێزدانم
هێردێم وێردی سێر زمانم
دروشم و بڕێن و پەیمانم
کوردستانم یا نەمانم
هێر مامێستا رێزا شوان لێ هێنراوێی (کوردستان) دا، دێتێت:
کوردستانمان بەهەشتێ
شوێنی سەیران و گەشتێ
شوێنێک نییە لە جیهان
جوانتربێت لە کوردستان
دیارێ هێر کوردستانێ
شابووکی ئێم جیهانێ

بژی.. بژی.. کوردستان
نیشتمانی پیرزمان
٤١ـ ئەم سروودە کوردییە خۆش (ئەمە منداڵین جوانین) زۆر گەرم و زۆر پرسیارم کرد، ناوی هەزانقانەکەیم نەدەزیوە. کاتی خۆی ڕەوانشاد مامۆستا (ڕەمزی قەزاز) لە رادیۆی کوردی بۆغدا، بەم سروودە بەرنامەی (باخچەی منداڵان) ی دەستپێدەکرد. منیش (ڕەزا شوان) کە لە ساڵی (١٩٨٤ ـ ١٩٩٤) ئامادەکاری بەرنامەی هەفتانەی (جیهانی منداڵان) بووم لە تەلەفزیۆنی کەرکووک. تایتلی بەرنامەکەمان بەم سروودە دەستپێدەکرد. دوو جاریش بەڕێوەبەری تەلەفزیۆن (عەرەبێکی بەعسی بوو. خراپیش نەبوو) بەڵام کوردێکی بەعسی کارەندی تەلەفزیۆنی کەرکووک پێی وتبوو با ئێو سروودەی تایتلی بەرنامەکەی بکەێت. کە بەڕێوەبەری تەلەفزیۆن داوای لێمکرد کە ئەم سروودە بە پارچە موزیکێک بگەەم. پێیموت: تا من ئەم بەرنامەیە ئامادەبکەم. هەر ئەم سروودە دەبە تایتلی بەرنامەی (جیهانی منداڵان).
ئەمە منداڵین جوانین ... ئاواتی نیشتمانین
کامەرانین ، شادمانین ... کە نەوەی کوردستانین
ڕەگی خاکی پیرزین ... بێیە هێندە بەستزین
شەو و ڕۆژ تەدەکۆشین ... بێ وەات بێ پەرۆشین

ڕەزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٣